

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Вінницький національний технічний університет

І. В. Хом'юк

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
БАЗОВОГО РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ**

Монографія

Вінниця
ВНТУ
2012

УДК 378:37.022
ББК 74.58
Х 76

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (протокол №1 від 30.08.2012 р.)

Рецензенти:

І. М. Козловська, доктор педагогічних наук, професор

Н. М. Лосєва, доктор педагогічних наук, професор

Хом'юк, І. В.

Х 76 Теоретико-методичні засади формування базового рівня професійної мобільності майбутніх інженерів : монографія / І. В. Хом'юк. — Вінниця : ВНТУ, 2012. — 380 с.

ISBN 978-966-641-481-9

В монографії розглянуто питання пошуку оптимальних технологій формування базового рівня професійної мобільності в процесі вивчення фундаментальних дисциплін. Наведено концептуальні основи формування професійної мобільності майбутніх інженерів. Проаналізовано структурні компоненти професійної мобільності, їхню сутність і вплив на взаємодію в системі вивчення фундаментальних дисциплін.

Монографія розрахована для магістрів і аспірантів, що вивчають педагогіку та психологію вищої освіти та методику викладання фундаментальних дисциплін, викладачів та наукових співробітників.

УДК 378:37.022
ББК 74.58

ISBN 978-966-641-481-9

© І. Хом'юк, 2012

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ БАЗОВОГО РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ	13
1.1 Сутність понять «мобільність», «професійна мобільність» у психологічній і педагогічній літературі	13
1.1.1 Соціологічний підхід до визначення поняття «мобільність».....	15
1.1.2 Економічний підхід до визначення поняття «мобільність».....	17
1.1.3 Психолого-педагогічний підхід до визначення поняття «професійна мобільність».....	21
1.2 Обґрунтування вибору основних структурних компонентів професійної мобільності майбутніх фахівців технічних спеціальностей.....	33
1.2.1 Професійна орієнтація	40
1.2.2 Професійна мотивація.....	51
1.2.3 Професійна адаптація.....	59
1.2.4 Професійно-мотиваційна, когнітивна, діяльнісна, гностична складові професійної мобільності	70
Висновки до першого розділу.....	81
РОЗДІЛ 2	
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СКЛАДОВИХ БАЗОВОГО РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	83
2.1 Концептуальні положення формування складових базового рівня професійної мобільності у студентів молодших курсів навчання.....	86
2.2 Технологічний підхід до формування базового рівня професійної мобільності майбутніх випускників вищих навчальних закладів.....	117

2.3 Визначення та апробування критеріїв, показників та рівнів оцінювання сформованості базового рівня професійної мобільності майбутніх фахівців технічних спеціальностей.....	135
2.4 Модель формування складових базового рівня професійної мобільності майбутніх фахівців студентів молодших курсів.....	160
Висновки до другого розділу.....	175
РОЗДІЛ 3	
ЗМІСТОВНО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ СКЛАДОВИХ БАЗОВОГО РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	
3.1 Обґрунтування використання інноваційних методів навчання фундаментальним дисциплінам у технічному ВНЗ.....	178
3.2 Навчально-методична система формування складових базового рівня професійної мобільності студентів початкових курсів навчання	197
3.3 Організаційно-педагогічні умови забезпечення формування базового рівня професійної мобільності майбутніх інженерів.....	243
Висновки до третього розділу.....	273
РОЗДІЛ 4	
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ БАЗОВОГО РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ	
4.1 Організація та методика педагогічного експерименту.....	275
4.2 Аналіз результатів педагогічного експерименту.....	280
4.2.1 Аналіз результатів формувального експерименту.....	281
Висновки до четвертого розділу.....	330
ВИСНОВКИ.....	331
ЛІТЕРАТУРА.....	338

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВНЗ	–	вищий навчальний заклад
ВНТУ	–	Вінницький національний технічний університет
ВТНЗ	–	вищий технічний навчальний заклад
ЕГ	–	експериментальна група
ЗУН	–	знання, уміння, навички
КГ	–	контрольна група
КВК	–	клуб веселих і кмітливих
КМС	–	кредитно-модульна система
МП	–	методичний посібник
МАН	–	методи активного навчання
НДРС	–	науково-дослідна робота студентів
ПМ	–	професійна мобільність
СР	–	самостійна робота
СРС	–	самостійна робота студентів
США	–	Сполучені Штати Америки
ТОЕ	–	теоретичні основи електротехніки
WACRA	–	World Association For Case Method Research & Case Method Application

ВСТУП

Держава має забезпечувати підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, опанування та впровадження наукоємних та інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці, як визначено в Концепції професійної освіти України та Національній Доктрині розвитку освіти в Україні в XXI столітті. В цих умовах найважливішим завдання професійної освіти стає формування професійно мобільного фахівця.

Сучасна система технічної освіти зорієнтована на те, щоб задовольняти потреби різних галузей господарства України в інженерних кадрах на рівні сучасних і перспективних вимог. Дослідження різних аспектів теорії неперервної професійної освіти, висвітлені в роботах С. У. Гончаренка [127], Р. С. Гуревича [134], Н. Г. Ничкало [276], І. Л. Лікарчук [249], В. К. Сидоренко [349], С. О. Сисоєвої [353] та ін., визначають напрям у дослідженні проблеми професійної підготовки фахівця (А. М. Алексюк [10], В. І. Бондар [73], М. Б. Євтух [164], В. А. Козаков [213], Т. В. Крилова [231], М. І. Лазарєв [240], Л. І. Нічуговська [280], П. І. Підласий [322], О. Г. Ярошенко [448], О. О. Романовський [340] та ін.). Б. Г. Ананьєв [15], Л. С. Виготський [110], Г. С. Костюк [227], О. М. Леонтьєв [242], С. Л. Рубінштейн [341] та ін. в своїх наукових дослідженнях висвітлюють теорію діяльнісного підходу до процесу засвоєння знань та розвитку особистості.

Дослідження цих учених довели, що акцент у процесі підготовки сучасного фахівця має ставитись не тільки на формування спеціаліста, який володіє високим рівнем фундаментальних знань та навичок, а й на розвиток професіонала, в особистості якого повинні бути системно представлені як необхідні знання уміння, навички, так і якості, які обумовлюють здатність інженера творчо удосконалюватись у професійній діяльності.

Нині обсяг знань зростає дуже швидко, і за той короткий термін навчання у стінах ВНЗ студенти не в змозі набути того об'єму знань, якого вистачить на весь термін їхньої професійної діяльності. Саме тому першочергове завдання інженерної професійної освіти України – сформулювати у майбутніх фахівців технічних спеціальностей прагнення до безперервного оновлення знань, умінь та навичок. Разом з тим, входження України до Болонського процесу висунуло нові вимоги до

якості професійної освіти, провідними серед яких виділено *мобільність* та адаптованість особистості майбутнього випускника до мінливих умов динамічного середовища.

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу, ми встановили, що базовими для розробки проблеми формування професійної мобільності є дослідження, безпосередньо зв'язані з ідеєю професійного розвитку особистості, а також наукові праці, присвячені проблемі організації процесу і досягненню якості професійної підготовки (С. І. Архангельський [29], Е. Ф. Зеєр [177], Н. В. Кузьміна [233] та ін.).

Деякі аспекти вивчення професійної мобільності висвітлені в педагогічних дослідженнях проблеми формування професійної компетентності спеціалістів різного профілю, і саме професійна мобільність розглядається ними як одна з важливих складових професійної компетентності (Е. Ф. Зеєр [178], І. А. Зимня [182], А. К. Маркова [257], А. О. Вербицький [96] та ін.).

Питанню формування професійної мобільності приділяють увагу все більше коло вчених. Варто підкреслити у цьому напрямку наукові доробки вчених нашої держави: Л. Сушенцевої [372], Е. Сайфутдинові [346], Н. Коваліско [210], І. Шпекторенко [434]. У країнах близького зарубіжжя проблемами мобільності, в тому числі й професійної, займаються Л. Горюнова [129], Н. Мерзлякова [264], Н. Василенко [89], С. Каплина [198], С. Кугель [232]. У роботах цих науковців дослідження професійної мобільності тісно поєднується з дослідженнями інших видів мобільності: соціальною, соціокультурною, культурною, академічною, що не завжди позитивно впливає на отримані наукові результати дослідження професійного виду мобільності. В країнах Заходу професійна мобільність досліджується в рамках соціальної мобільності, дослідниками якої є: Goldthorpe J. [463], Mark E. Mendenhall [471], Barbara Townley [481] та ін.

У дослідженнях наведених учених відображено пошук нових підходів до формування професійної мобільності фахівців, проте питання формування базового рівня професійної мобільності фахівців технічного профілю залишається відкритим, а зокрема вплив на це новоутворення, фундаментальних дисциплін в більшості випадків загалом не розглядається.

Останнє твердження породжує питання: «Чому саме фундаментальні дисципліни мають впливати на формування базового рівня професійної мобільності майбутнього фахівця?»

Спеціальна освіта у вищому технічному навчальному закладі є головною метою в системі безперервної освіти, яка базується на основі вивчення дисциплін фундаментального та гуманітарного циклів. Вища інженерна освіта – це забезпечення професійного і духовного розвитку особистості майбутнього спеціаліста. Вона включає обов'язкові варіативні компоненти гуманітарної, фундаментальної і професійної підготовки щодо вибору в процесі навчання всіх навчальних курсів та дисциплін. Така широка технічна і глибока фундаментальна підготовка дає можливість випускникам технічного університету швидко адаптуватися до умов динамічного розвитку технічно і технологічно, не відстаючи від бурхливого розвитку науки і техніки.

В суспільстві розвиненої ринкової економіки працевлаштування та досягнення мети всіма її членами тісно пов'язано з умінням постійно вдосконалювати свої здібності, встигати за розвитком науково-технічного прогресу, бути готовим до використання сучасних інформаційних технологій. Професійна підготовка спеціалістів в ринкових умовах й для ринкових умов суттєво відрізняється від колишніх умов із планово-регульованою економікою і носить інноваційний характер. Інженерна освіта має сформувати у майбутнього фахівця вміння адаптуватися до змін в майбутній професійній діяльності, оскільки вона охоплює не тільки взаємодію людини і техніки, а й діалектичний зв'язок між попередніми і новітніми науково-практичними досягненнями та динамічним інформаційним полем.

Під час навчання у ВНЗ для майбутніх інженерів здійснюється активний пошук можливостей розвитку, формування системи ціннісних орієнтацій, моделювання свого майбутнього, формування образу майбутньої професії. Звідси все частіше саме у педагогічному контексті виникає питання: чого і як вчити студентів у вищих навчальних закладах для того, щоб вони, ставши професійно компетентними фахівцями, були конкурентоспроможні на ринку праці, а головне – професійно мобільні, готові до професійного кар'єрного зростання, здатні до творчого мислення, міжнаціонального діалогу та співпраці.

Аналізуючи робочі програми із фундаментальних дисциплін (вищої математики, фізики, хімії тощо), можна відмітити зменшення об-

сягу часу із року в рік, який відводиться на їх вивчення, зокрема зменшення аудиторного навантаження. Цей процес висуває нові вимоги до організації навчання фундаментальних дисциплін.

Нове освітнє середовище передбачає новий зміст технічної освіти, нові технології навчання, виховання та розвитку студента. Сучасний етап розвитку освіти України також характеризується активним впровадженням компетентнісного підходу до навчання. Якщо загальні теоретичні питання компетентнісного підходу розроблені досить ґрунтовно (В. І. Байденко [41], І. А. Зимня [181], О. В. Овчарук [222], О. І. Пометун [323], О. Я. Савченко [345], А. В. Хуторський [423] та ін.), то реалізація його в процесі вивчення фундаментальних дисциплін у ВНЗ тільки починає розроблятися, а вплив на формування базового рівня професійної мобільності потребує подальшого вивчення.

В контексті забезпечення формування професійної мобільності майбутніх фахівців-випускників ВНЗ технічного профілю слід передбачити можливості формування у студентів психологічної готовності до зміни спеціальності, принаймні в рамках обраної сфери діяльності. Отже, виникає питання щодо формування у них постійної потреби в безперервній самоосвіті на основі усвідомлення цінності самого знання та вміння як основи майбутньої ефективної професійної, соціальної та особистісної реалізації, а також на основі усвідомлення того, що будь-які знання швидко застарівають, і, в принципі, не може бути такої ситуації, коли здобутих знань буде цілком достатньо. Що стосується принципу саморозвитку особистості, то тут зв'язок з проблемою професійної мобільності проявляється на рівні конкретної мети і засобів самовдосконалення особистості випускника ВНЗ: професійна мобільність є водночас і засобом особистісного самовдосконалення, і, в деякому сенсі, його метою (оволодіти більш широким спектром видів професійної діяльності, більше пізнати життя в усіх його проявах).

Але формування професійної мобільності майбутніх інженерів має починатись не під час викладання спеціальних дисциплін, а з перших занять на I курсі навчання. Отже, саме викладачі фундаментальних дисциплін мають сформулювати її базовий рівень як першу ланку для подальшого розвитку під час навчання загально-технічних та спеціальних предметів.

Проаналізувавши сучасний стан навчання, ми дійшли висновку, що ціла низка умов, таких як мотивація, наочність, інтерес до предме-

ту, а також формування прийомів розумової діяльності, зокрема узагальнення та систематизації, не можуть бути ефективно реалізовані лише традиційними формами та методами навчання. Потрібна науково обґрунтована система підготовки майбутніх фахівців технічного профілю, яка враховує формування в них мобільності. Однією із складових такої системи можуть бути інтерактивні технології навчання, які є важливим чинником підвищення якості, доступності й ефективності освіти, тобто приведення її у відповідність до сучасних правил і норм світового рівня.

Впровадження в навчальний процес інтерактивних технологій має здійснюватись з урахуванням сучасних психолого-педагогічних теорій, а саме: теорії пізнання; теорії розвивального навчання; теорії етапного формування знань, вмінь і навичок; теорії діяльнісного підходу до навчання та наукових закономірностей розвитку особистості.

Для формування стійкої позитивної мотивації навчальної діяльності дуже важливо, щоб кожен студент відчував себе не об'єктом, а суб'єктом навчально-виховного процесу, чому сприяє особистісна та ситуативно-рольова ігрова форма організації навчального процесу (коли кожен студент виконує певну роль). Відтворення оновлених педагогічних технологій з метою організації самостійної роботи стимулює розкриття внутрішніх резервів кожного студента та одночасно сприяє формуванню соціальних якостей особистості: вміння працювати в колективі на основі співробітництва, виконувати різноманітні соціальні ролі, швидко переключатися з одного виду діяльності на інший, в процесі співтворчості розв'язувати спільними зусиллями складні пізнавальні задачі.

Симуляційні методи й ігрові форми підготовки фахівців технічної сфери дозволяють оптимально враховувати вимоги обраної студентами спеціальності, створювати ситуації, беручи участь в яких вони оволодівають мистецтвом швидко й ефективно вирішувати управлінські завдання, розвивати професійне мислення.

Такі підходи до навчання не є новими для української середньої і вищої шкіл. Частково вони використовувались в 20-ті роки ХХ ст. – роки масштабного реформування освіти. Застосовувані у той час бригадно-лабораторний та проектний методи, робота в парах змінного складу, виробничі та трудові екскурсії й практики були передовим словом не лише в радянській, а й у світовій педагогіці. Але запрова-

джувались вони без належного методичного забезпечення та експериментальної перевірки.

Подальшу розробку елементів інтерактивного навчання можна знайти в працях В. Сухомлинського [370], В. Шаталова [430], Є. Ільїна [191] та інших педагогів-новаторів, які працювали, в основному, з учнями.

У вищій школі впровадження в навчальний процес інтерактивних методів навчання, зокрема методів активного навчання, розглядали А. О. Вербицький [98], Н. П. Анікеєва [23], А. А. Балаєв [43], В. А. Козаков [213], П. М. Щербань [435] та ін. Нині продовжується пошук, розробка і впровадження інноваційних технологій навчання, про що свідчать чисельні міжнародні та регіональні науково-методичні конференції, створення Всесвітньої асоціації інноваційних методів навчання «WACRA», яка успішно працює вже понад 30 років.

Питання розробки, впровадження і використання інноваційних технологій навчання, зокрема ігрових, у професійній підготовці висвітлені в працях О. І. Пометун [323], М. В. Кларина [204], В. А. Петрук [307], Л. В. Пироженко [324], Н. В. Борисової [80], А. М. Мартинець [259] та інших. Проте залишається осторонь впровадження і використання інтерактивних методів навчання студентів технічних ВНЗ під час вивчення фундаментальних дисциплін. Наявні дослідження стосуються переважно загальних механізмів формування вмінь і навичок безвідносно до конкретних навчальних предметів і, отже, без урахування специфіки майбутньої професійної діяльності. Крім того, існує проблема застосування розроблених інноваційних методів навчання, що ґрунтується на низькому рівні підготовки викладачів ВНЗ до впровадження новітніх методів навчання в навчальний процес.

Останнім часом викладачі технічних ВНЗ ведуть широкий пошук нових технологій навчання. Нині головне у підготовці фахівця з вищою технічною освітою – не оволодіння сумою конкретних знань, а формування вмінь та навичок самоосвіти, наукової, дослідницької, винахідницької діяльності, виховання культури професійного мислення.

Аналіз науково-педагогічної літератури переконує в тому, що проблема підвищення рівня професійної підготовки студентів ВНЗ, формування базового рівня їх професійної мобільності у процесі вивчення фундаментальних дисциплін поки що не вивчена і потребує значної уваги. Це насамперед стосується вдосконалення змісту, форм і методів навчання.

Задача цієї монографії – допомогти студентам, магістрантам, аспірантам в оволодінні теорією і практикою передачі фундаментальних знань, аспектами ефективного впливу інтерактивних технологій навчання на формування базового рівня професійної мобільності майбутніх інженерів в процесі вивчення фундаментальних дисциплін.

У **першому розділі** «Теоретичні основи формування базового рівня професійної мобільності майбутніх фахівців технічних спеціальностей» на основі критичного аналізу психолого-педагогічної літератури розглянуто теоретичні основи досліджуваної проблеми, основні напрями та підходи до трактування професійної мобільності; обґрунтовано вибір основних структурних компонентів професійної мобільності.

У **другому розділі** «Методичні засади формування базового рівня складових професійної мобільності майбутніх фахівців технічних спеціальностей» обґрунтовано концептуальні положення формування базового рівня професійної мобільності студентів молодших курсів навчання; розроблено модель формування базового рівня професійної мобільності; з'ясовано стан сформованості базового рівня професійної мобільності майбутніх інженерів; визначено показники рівнів сформованості базового рівня професійної мобільності студентів.

У **третьому розділі** «Змістовно-технологічне забезпечення формування базового рівня складових професійної мобільності майбутніх фахівців технічних спеціальностей» обґрунтовано використання інноваційних методів в процесі вивчення фундаментальних дисциплін; наведено інтерактивні технології формування базового рівня професійної мобільності студентів першого та другого курсів навчання; проаналізовано організаційно-педагогічні умови формування базового рівня професійної мобільності.

У **четвертому розділі** «Експериментально перевірка ефективності системи формування базового рівня професійної мобільності майбутніх інженерів» проведено аналіз результатів педагогічного експерименту, який проводився у Вінницькому національному технічному університеті протягом 2004 –2012 років, а також здійснено експериментальну перевірку ефективності запропонованої системи формування базового рівня професійної мобільності.

Монографія розрахована на магістрантів та аспірантів, які вивчають педагогіку та психологію вищої освіти, викладачів та наукових співробітників.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Інтенсивний розвиток ринкової економіки зумовив швидкоплинне формування ринку праці, висунув нові вимоги до змісту і процесу підготовки кваліфікованих спеціалістів. Постає питання: «Яким вимогам має підлягати фахівець сьогодення?» На нашу думку, сучасний фахівець-професіонал має бути готовим до систематичного оновлення свого багажу знань, освоєння нових технологій та інформаційних джерел, що зумовлені бурхливим розвитком науки і техніки, вміти адаптуватися до цих змін у суспільстві й бути конкурентоспроможним у будь-якій сфері діяльності. На передній план виходить така якість фахівця, як професійна мобільність, що є запорукою успішності молоді людини у сучасному суспільстві.

Ми поділяємо думку Н. Ничкало, яка однією із основних цілей професійно-технічної освіти вважає задоволення поточних і перспективних потреб у кваліфікованих, конкурентоспроможних робітниках, які мають широкий політехнічний світогляд, професійну мобільність, загальну культуру [276, с. 7].

Зміни до реформування системи вищої освіти зумовлені інтеграцією України в європейський науковий та освітній простір. Одним із напрямів реформи передбачається створення розгалуженої системи безперервної освіти, що охоплює все активне життя особистості, підвищення її соціальної захищеності за рахунок ділового потенціалу і професійної мобільності. В умовах єдиного Європейського освітнього простору розвиток професійної мобільності студентів відкриває нові можливості не тільки для самої освіти, але й для формування європейського ринку праці.

1.1 Сутність понять «мобільність», «професійна мобільність» у психологічній і педагогічній літературі

Функціональний підхід до формування професійної мобільності як інтегрального утворення зумовлює необхідність комплексно-системного вивчення змістової сутності цього феномену.

Поняття «мобільність» розглядалося багатьма представниками різних наук (економіки, соціології, психології, педагогіки тощо), про що свідчать кількість та повнота визначень [129; 147; 170; 176; 196; 189]. Та суттєвою вадою цих розвідок є те, що й досі немає єдиного означення та розуміння цього поняття.

В залежності від відповідних сфер життєдіяльності людини розрізняють соціальну мобільність, кар'єрну мобільність, трудову мобільність, професійну мобільність, академічну мобільність, культурну мобільність та ін. Оскільки в кожному з наведених видів мобільності присутній термін «мобільність», то зупинимося докладніше на визначеннях саме цього поняття, оскільки воно є одним з ключових для вирішення нашої проблеми.

Визначення будь-якого невідомого терміна починають із тлумачних словників, енциклопедій, прослідкуємо висвітлення нашого поняття у деяких енциклопедичних виданнях. Результати знайдених тлумачень подано у вигляді табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Тлумачення терміна «мобільність»

Видання	Тлумачення терміну
Ідеографічний словник [49]	рух, рухливість – мобільність (від лат. mobilis – рухомий, пересувний)
«Словник російської мови» (ред. А. П. Євгенєва) [360]	«мобільність» трактується як рухливість (здатність до швидкого пересування, переміщення; рухливий)
Великий тлумачний словник сучасної української мови [93]	мобільність в загальноприйнятному значенні визначає як здатність до швидкої зміни статусу, стану, вміння швидко орієнтуватися в ситуації, знаходити потрібні форми діяльності. Крім того, мобільність розглядається як соціальна категорія (перехід людей з одних громадських груп, шарів до інших). Більш вузьке розуміння мобільності пов'язано з безпосереднім швидким виконанням певних завдань
«Велика радянська енциклопедія» [72]	мобільність (від. лат. mobilis – рухливий) трактується як рухливість, готовність до швидкого виконання завдань
Словник російської мови С. І. Ожегова і М. Ю. Шведова [286]	мобільність як готовність до швидкого пересування, дії. Бачимо, що це визначення співзвучне до попереднього.
«Українська радянській енциклопедії» та «Український радянський енциклопедичний словник» [379; 380]	Подібні визначення

Проведений аналіз досліджуваних джерел дає можливість нам зробити висновки:

- поняття «мобільності» визначено досить повно [49; 72; 93; 360];
- думки авторів з цього приводу здебільшого збігаються, стверджуючи, що «мобільність» тісно пов'язана з рухом, дією, здатністю та готовністю до швидкого виконання завдань.

Підсумовуючи наведені погляди на поняття «мобільності», ми зробили узагальнене визначення, що мобільність це – одна із сутнісних характеристик людини, яка проявляється в процесі праці, тобто в професійній діяльності.

1.1.1 Соціологічний підхід до визначення поняття «мобільність»

Наведемо в нашому дослідженні погляди соціологів на природу поняття «мобільності», зокрема на один з її різновидів – соціальну мобільність, яка знаходить широке використання в соціологічних дослідженнях [451; 459; 461; 476; 483;]. Один з них, що веде історію від П. Сорокіна, вважає, що соціальна мобільність визначається будь-яким переходом індивіда або соціального об'єкта, тобто всього того, що створено або модифіковано людською діяльністю, з однієї соціальної позиції до іншої [364]. Як бачимо, в цьому визначенні головною ознакою мобільності автор також вважає розкриття її у діяльності, тобто він не відокремлює існування мобільності від діяльності, в цьому ми розділяємо його погляди.

У процесі свого наукового дослідження П. Сорокін у 1927 році в Нью-Йорку опублікував книгу «Соціальна мобільність, її форми і флуктуації», яка заклала основи оригінального напрямку досліджень з проблем стратифікації та мобільності. У цій науковій праці представлено систему основних понять і схему теоретичного аналізу, яка і сьогодні є загальноновизнаною для дослідників соціальної, в тому числі і професійної мобільності. Автор вказує на те, що важливим показником соціального життя саме є соціальна мобільність, яка визначається багатьма чинниками. Вона є умовою забезпечення стабільності суспільства, дозволяє людям залишати нижчі соціальні рівні і переходити у вищі соціальні ієрархії [147].

Виходячи з досить складної природи цього утворення, розглянемо структуру мобільності більш докладно. Так, Пітірим Соркін говорить

про необхідність визначення двох основних типів мобільності: по-перше, мобільність горизонтальна, по-друге, мобільність вертикальна.

Характеризуючи ці види мобільності, автор підкреслює, що горизонтальна мобільність зумовлена переходом соціального об'єкта чи індивіда від однієї соціальної позиції до іншої, яка знаходиться на тому ж рівні (соціальному прошарку), а також територіальним переміщенням (зміна місця проживання).

Якщо перехід індивіда чи соціального об'єкта здійснюється від одного соціального прошарку до іншого, із зміною соціального статусу (нова позиція у суспільстві), то мобільність набуває статусу вертикальної. При цьому, як стверджує дослідник, залежно від напрямку вертикального переміщення розрізняють два види мобільності: висхідна і спадна (тобто соціальний підйом або соціальний спуск).

На основі вивчення закономірностей мобільності П. Сорокін доходить цікавих висновків, які, на наш погляд, дають уявлення про конкретні загальні закономірності вертикальної мобільності:

- не існує суспільства, в якому соціальні прошарки були б абсолютно закриті або в яких була б відсутня вертикальна мобільність у трьох її основних аспектах – політичному, економічному і професійному, як внутрішньо професійна або міжпрофесійна циркуляція, політичні переміщення і просування економічними сходами;
- не існує ніколи суспільства, в якому вертикальна соціальна мобільність була б абсолютно вільною, а перехід із одного соціального прошарку в інший здійснювався б без усякого спротиву;
- вертикальна соціальна мобільність змінюється від суспільства до суспільства й від одного історичного періоду до іншого, тобто має коливальний характер [365].

Без сумнівів за своєю системністю та багатогранністю працю П. Сорокіна можна визнати фундаментальною, на неї посилаються практично всі сучасні дослідження мобільності.

Є. А. Іванченко, на відміну від більшості соціологів, які зосереджують свою увагу перш за все на переміщеннях індивідів, шансах на кар'єру, вважає, що доцільно розглядати також цілі і мотиви професійної мобільності, соціальну адаптацію. Тим самим автор вказує на тісний зв'язок мобільності з іншими якостями людини (набутими знаннями і вміннями, потребами і інтересами).

Етапні праці в розробці теми соціальних переміщень належать американським авторам: С. Ліпсету [468; 469] і Р. Бендіксу [470], П. Блау [452; 453] і О. Данкену [453; 457], Д. Фезерману [459] і Р. Хаузеру [464], в яких висвітлюються питання, що пов'язані з проведенням досліджень, використанням термінології, залученням статистики до обробки емпіричної інформації. Зокрема, на думку П. Блау і О. Данкена, емпіричне дослідження мобільності має бути зосереджене на аналізі умов, що впливають на професійні досягнення та мобільність в межах конкретного суспільства [365]. Ми поділяємо позицію авторів, які вважають, що умови суспільства значною мірою впливають на розвиток мобільності, але слід наголосити на тому, що мобільність є спеціальним методом, який досліджує масові пересування індивідів, груп, шарів (професійних, релігійних, класових та ін), що виникають із зміною соціально-класової структури та їх взаємозалежність.

Проведений аналіз джерел [454; 462; 463; 472; 475] дає можливість стверджувати, що соціальна мобільність – це соціально складний процес, який свідчить про здатність і готовність індивідів чи соціальних об'єктів до зміни соціальної позиції, про їх конкурентоспроможність, зацікавленість у навчанні та безперервній освіті, здатність швидко адаптуватися до динамічних соціальних умов і кон'юнктури ринку праці, що призводить до зміни їх якісних і кількісних характеристик під дією різних об'єктивних і суб'єктивних факторів, умов і стимулів.

1.1.2 Економічний підхід до визначення поняття «мобільність»

Дослідження проблеми розвитку мобільності знаходить висвітлення і в економічних науках, де, на наш погляд, наведені визначення цього поняття можна класифікувати таким чином:

1) ця категорія визначається як міра здатності фактора виробництва (в нашому випадку робочої сили) до переміщення між різними сферами виробництва;

2) поняття «мобільність» застосовується відносно усіх ресурсів і означає їх здатність до переміщення, можливість змінювати місце прикладання праці, процесу переносу об'єкта в просторі [170].

Узагальнюючи наведені визначення, ми можемо відмітити, що професійна діяльність, на відміну від інших факторів виробництва, мобільна завжди як у географічному, так і в професійному відношенні, але не завжди робітник готовий переміститись в інше місце або

навчатись іншій спеціальності. Отже, мобільність робітника має обмежений характер.

Розрізняють декілька форм соціальної мобільності, однією з яких є трудова мобільність, виникнення якої зумовлене уособленням окремих сфер і галузей суспільного виробництва, спричиненого інтенсивним розвитком виробництва, важливістю продукту праці для задоволення різних суспільних потреб. Трудова мобільність є об'єктом дослідження таких науковців, як В. І. Кабаліна, М. С. Комаров, В. Ю. Горшков, М. В. Андрамонов, які визначають її як здатність населення до змін місця роботи, професії, посади, місця проживання, образу життя в цілому [196; 478]. Таким чином, на основі вищенаведеного, ми будемо вважати, що трудова мобільність є необхідною умовою успіху державних програм боротьби з безробіттям. Процес трудової мобільності для кожного окремо взятого робітника реалізується у формі трудової кар'єри або кар'єрної мобільності, яка відображає рух людини у просторі організаційних позицій, які передбачають послідовну зміну функцій статусу, соціально-економічного положення.

Структурні перетворення в економіці, розвиток інтеграційних процесів інтенсифікували й створили умови для нових видів і форм мобільності, а саме мобільності робочої сили.

Аналізуючи наукові праці багатьох класиків економічної науки, вітчизняних і закордонних дослідників, в яких досліджено теорії мобільності робочої сили, ми зіткнулися з різноманіттям поглядів та ідей щодо ролі мобільності робочої сили у формуванні й функціонуванні ринку праці. Значний внесок у розробку теорії мобільності робочої сили, з точки зору економічної науки, зробили закордонні дослідники: А. Смітт [363] та А. Маршалл [260], які працювали над дослідженням факторів, що визначають прийняття індивідуальних рішень про зміну виду зайнятості й місця проживання. Саме одного із вказаних дослідників, а саме Адама Смітта, прийнято вважати основоположником теорії робочої сили і економічної науки взагалі. У процесі свого наукового дослідження він робить висновок, що суспільний поділ праці та економічне узагальнення індивідів визначають суть і напрями трудової діяльності [363, с. 56].

А. Смітт, характеризуючи епоху мануфактурного виробництва та наголошуючи, що відбувається активізація ролі застосування машин і механізмів, які впливають на характер трудової діяльності, вводить в

розгляд нову категорію – поділ праці. На думку А. Смітта, другою передумовою виникнення мобільності робочої сили є економічне відокремлення індивіда, розглянуте ним у рамках концепції «економічної людини» [363, с. 71].

Узагальнюючи проведені дослідження, автор наголошує, що доцільно розглядати два аспекти мобільності робочої сили: виробничий і соціально-психологічний.

Один із виділених А. Сміттом аспектів мобільності робочої сили, а саме – виробничий, лежить в основі досліджень марксистської школи. К. Маркс поглиблено вивчав характер зміни матеріально-технічної бази великої промисловості, постійну мінливість факторів виробництва та їх вплив на зміст праці, а отже – на робочу силу [258]. Він використовував поняття «мобільність» і особливо широко «рухливість» для характеристики станів засобів виробництва, робочої сили та процесу їх взаємного руху [258, с. 70, 156]. У самій рухливості робочої сили на перше місце він ставив переміщення, викликані зміною праці. Саме ці трудові переміщення істотно впливають на становище робітника [258, с. 498].

Підсумовуючи наведені погляди марксистської школи в економічній науці, ми зробили узагальнене визначення, що мобільність робочої сили є результатом дії закону зміни праці, який виступає наслідком зрушень у матеріально-технічній базі виробництва, виражаючи причинно-наслідкові зв'язки між змінами в засобах праці й технологіях, з одного боку, і в змісті праці – з іншого.

Мобільність робочої сили є необхідною передумовою ефективного використання трудового потенціалу, попередження та подолання структурного й регіонального безробіття. Протягом років сформувалися різні теоретичні й методологічні підходи щодо дослідження мобільності робочої сили, в основі яких лежить вивчення різних видів трудових переміщень.

Нам імпонує визначення мобільності, яке наводить Н. Г. Марадян на основі порівняльного соціально-економічного аналізу ринку праці, зазначаючи, що мобільність – це засіб адаптації робочої сили, яка підвищує її конкурентоспроможність [271].

Тоді як, на думку Ю. К. Бабанського, мобільність є мірою широти професійного поля діяльності робітника і стійкості (узагальненості) способів здійснення технологічних операцій [37]. Як бачимо, в цьому

визначенні головною ознакою мобільності автор також вважає розкриття її у професійній діяльності. Знання сьогодні розглядаються як найвища цінність. Це проявляється, перш за все, по відношенню до людини як вільної та творчої особистості, яка реалізує себе протягом всього життя, що означає рух, а отже і мобільність.

Ми не можемо залишити поза увагою такий вид мобільності, як культурна мобільність. Ще П. Сорокін вказував, що культурна мобільність – це високий рівень толерантності до сприйняття і засвоєння нових, «інших» зразків і способів трудової поведінки [364].

Аналізуючи проведений історичний аспект введення поняття «мобільність», можна зробити такі висновки:

- в дослідженнях мобільності синтезувалися знання економічних і соціологічних наук та соціальної психології;
- економічні науки – основоположники формування понятійного апарату досліджень мобільності;
- подальшого розвитку понятійний апарат отримав завдяки збагаченню поняттями соціології та соціальної психології (потреби пов'язані з умовами праці, мотиви мобільної поведінки, наміри щодо зміни місця праці та ін.);

Отже, проведений нами аналіз наукової літератури свідчить про те, що існують два різних аспекти дослідження мобільності: соціолого-психологічний та соціологічний. Перший підхід полягає в тому, що її опис здійснюється з позиції двох наук – соціології і соціальної психології, які розглядаються в органічній єдності. Ми вважаємо, що це правомірно, оскільки чіткої межі між ними в практиці досліджень не простежується. Другий підхід полягає в тому, що саме тут розробляється таке загальне поняття, як соціальна структура суспільства, в якому поєднуються уявлення про соціальну стратифікацію, соціально-професійний поділ праці, диференціація за освітнім рівнем, рівнем доходів, ступенем участі в управлінні. Проте, на нашу думку, треба наголосити на тому, що необхідно пов'язати цей процес із соціальною структурою суспільства та соціальними інститутами, які її реагують.

Таким чином, на основі проведеного аналізу джерел, ми можемо стверджувати, що існують різні погляди на визначення поняття «мобільності». Її розглядають і як міру широти професійного поля діяльності робітника і стійкості (узагальненості) способів здійснення технологічних операцій (Ю. К. Бабанський); і як засіб адаптації робочої

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 335 с.
2. Аванесов В. С. Композиция тестовых заданий. Учебная книга для преподавателей ВУЗов, техникумов и училищ, учителей школ, гимназий и лицеев, для студентов и аспирантов педагогических ВУЗов / В. С. Аванесов. – М. : Центр тестирования, 2002. – 240 с.
3. Авдеев С. Г. Лабораторний практикум з фізики : навч. посіб. / Авдеев С. Г. – Вінниця : ВДТУ, 1997. – 244 с.
4. Аверин Н. А. Как научить учиться / Н. А. Аверин, Е. С. Львов. – К. : О-во «Знание» УССР, 1988. – 48 с.
5. Азаров Ю. П. Искусство воспитывать / Ю. П. Азаров. – М., 1985. – С. 205.
6. Айсмонтас Б. Б. Теория обучения: Схемы и тесты / Б. Б. Айсмонтас. – М. : Изд-во ВДАДОС-Пресс, 2002. – 176 с.
7. Акбашева Р. Ш. Проектный подход к личностно-ориентированному образованию / Р. Ш. Акбашева. – Уфа : Башгоспединститут, 1999. – 132 с.
8. Алексеев Н. А. Личностно-ориентированное обучение. Вопросы теории и практики / Н. А. Алексеев. – Тюмень : Изд-во ТОГИРРО, 1996. – 216 с.
9. Алексеев О. В. Международные тенденции в инженерном образовании / О. В. Алексеев // Высшее образование в России. – 1993. – № 2. – С. 26–33.
10. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи: навч. посібник: курс лекцій: модульне навчання / А. М. Алексюк. – К. : ІСДО, 1993. – 220 с.
11. Алюшина Ю. Е. Наше видение модели специалиста / Ю. Е. Алюшина, Н. А. Дмитриевская, Л. А. Ефимова // Научное обеспечение открытого образования: Науч.-метод. и информ. сб. – М. : Мос. гос. ун-т экономики, статистики и информатики, 2000. – С. 27–33.
12. Ампілогова Л. Інтерактивність в навчальному процесі / Л. Ампілогова // Завуч. – 2004. – № 30. – С. 1–3.

13. Ананьев Б. Г. К психофизиологии студенческого возраста / Б. Г. Ананьев // Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы. – Л., 1974. – 328 с.
14. Ананьев Б. Г. Некоторые проблемы психологии взрослых / Б. Г. Ананьев. – М. : Знание, 1972. – 32 с.
15. Ананьев Б. Г. Общие проблемы дидактики и психологии начального обучения: Материалы научного совещания / Б. Г. Ананьев. – Л. : ЛГУ, 1959. – С. 5–11.
16. Ананьев Б. Г. Проблемы комплексного изучения интеллекта личности / Б. Г. Ананьев // Человек и общество. – Л. : ЛГУ 1975. – Вып. 13. – С. 57–69.
17. Андронов В. П. Психология и педагогика: учебно-методич. комплекс / В. П. Андронов, Т. Д. Андропова // Мордов. гуманит. Ин-т, кафедра гуманитарных дисциплин. – Саранск, 2009. – 95 с.
18. Андрущенко В. Інформаційні технології в системі інноваційної освіти / В. Андрущенко, А. Олійник // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 5–15.
19. Андрущенко В. Педагогічна освіта України в стратегії Болонського процесу: Бесіда з ректором педагогічного університету ім. М. Драгоманова В. Андрущенко / В. Андрущенко // Освіта України, 2004. – № 13. – С. 4.
20. Андрущенко В. П. Теоретико-методологічні засади реформування вищої освіти в Україні / В. П. Андрущенко // Педагогічна газета. – 2000. – № 12 (78). – С. 1–2.
21. Андрущенко Т. В. Соціокультурний вимір освіти / Т. В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – № 4 (14), додаток. – С. 47–48.
22. Андреева В. М. Сучасні технології навчання / В. М. Андреева // Управління школою. – 2004. – № 29. – С. 3–7.
23. Аникеева Н. П. Воспитание игрой / Н. П. Аникеева. – М., 1987. – С. 11.
24. Анненкова І. П. Педагогіка: історія та теорія. Навчальний посібник / І. П. Анненкова, М. А. Байдан, О. А. Горчакова. – Одеса : Вид-во «Optimum», 2009. – 450 с.

25. Анохін П. К. Очерки по физиологии функциональных систем / П. К. Анохін. – М. : Медицина, 1975. – 448 с.
26. Антонюк М. С. Психологічні особливості формування у студентів умінь і навичок самостійної роботи / М. С. Антонюк // Сучасні педагогічні технології у вищій школі: Наук.-метод. зб. – К., 1995. – С. 111–113.
27. Артюшина М. В. Взаємозв'язок соціально-психологічних та дидактичних умов групової навчальної діяльності студентів: дис. канд.. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Марина Артюшина; Нац.пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2000. – 195 с.
28. Артюшина М. Сутність та особливості інноваційно-зорієнтованого підходу у сучасній вищій освіті / М. Артюшина // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – № 4. – 2008. – С. 36–42.
29. Архангельський С. И. Задачи и формы интенсификации учебного процесса / С. И. Архангельський, И. Г. Шамсутдинова. – М. : Знание, 1981. – 246 с.
30. Асмолов А. Г. Психология личности: принципы общепсихологического анализа / А. Г. Асмолов. – М., 2001. – 416 с.
31. Атаманюк В. В. Самостійна робота студентів у вищому навчальному закладі / В. В. Атаманюк, Р. С. Гуревич // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського: Зб. наук. пр. – Вінниця : ВДТУ, 2002. – № 6. – С. 61–64.
32. Атанов Г. О. Теорія діяльнісного навчання: навч. посібник / Г. О. Атанов. – К. : Кондор, 2007. – 186 с.
33. Аткинсон Р. Л. Введение в психологию. пер. с англ. / [Р. Л. Аткинсон, Р. С. Аткинсон, Э. Е. Смит, Д. Дж. Бем и др.]. – М. : Прайм-Еврознак, 2003. – 672 с.
34. Аузіна М. О. Інноваційні процеси в освіті : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / М. О. Аузіна, А. М. Возна. – Національний банк України; Львівський банківський ін-т. – Л. : ЛБІ НБУ, 2003. – 103 с.
35. Афанасьев В. В. Современные проблемы и концепции математического образования учителя физики / В. В. Афанасьев, Е. И. Смирнов // Ярославский педагогический вестник. – 2002. – № 1. – С. 12–25.

36. Бабанский Ю. К. Выбор методов обучения в средней школе / Бабанский Ю. К. – М. : Педагогика, 1990. – С. 7–13.
37. Бабанский Ю. К. Избранные педагогические труды / Юрий Константинович Бабанский. – М. : Педагогика, 1989. – 558 с.
38. Бабанский Ю. К. Личностный фактор оптимизации обучения/ Ю. К. Бабанский // Вопросы психологи: Сб. науч. тр., 1984. – № 1. – С. 32–36.
39. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1977. – 287 с.
40. Байденко В. Компетенции в профессиональном образовании / В. Байденко // Высшее образование в России. – 2004. – № 11. – С. 3–6.
41. Байденко В. И. Базовые навыки (ключевые компетенции) как интегрирующий фактор образовательного процесса / В. И. Байденко, Б. Оскарсон // Профессиональное образование и личность специалиста. – М., 2002. – С. 14–32.
42. Байденко В. И. Болонский процесс: структурная реформа высшего образования Европы / В. И. Байденко – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. Российский Новый Университет, 2003. – 128 с.
43. Балаев А. А. Активные методы обучения / А. А. Балаев. – М., 1986. – 96 с.
44. Балл Г. Психолого-педагогічні засади професійної орієнтації школярів / Г. Балл // Психолог. – 2004. – № 8 (лютий). – С. 2–11.
45. Балл Г. О. Духовність професіонала і педагогічне сприяння її становленню // Професійна освіта: педагогіка і психологія / За ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало. – К., 2000. – С. 221, 359.
46. Балл. Г. О. Аналіз сутності особистісної свободи у контексті гуманізації освіти і виховання / Г. О. Балл // Діалог культур. – С. 40.
47. Бараболя М. М. Розвиток методичної компетентності вчителя математики в процесі самоосвітньої діяльності / М. М. Бараболя // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб.наук. пр. – Вип. 22. – Вінниця : Планер, 2009. – С. 177– 182.

48. Бараболя М. М. Педагогічний довідник вчителя математики. Посібник для самоосвіти вчителів математики / М. М. Бараболя, О. І. Матяш. – Вінниця : ВДПУ. – 2009. – 128 с.
49. Баранов О. С. Идеографический словарь русского языка [Электронный ресурс] / О. С. Баранов. – 2002. – 1200 с. – Режим доступа: <http://rhymes.amlab.ru/thsaugus>.
50. Бевз Г. П. Міжпредметні зв'язки, як необхідний елемент предметної системи навчання / Г. П. Бевз // Математика в школі. – 2003, № 6, С. 11–15.
51. Безрукова В. С. Педагогика. Проективная педагогика / В. С. Безрукова. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 344 с.
52. Безрукова В. С. Словарь нового педагогического мышления / В. С. Безрукова. – Екатеринбург: Альтернативная педагогика, 1996. – 94 с.
53. Беляев Н. В. Высшее образование как фактор становления личности будущего специалиста: социально-философские и социологические аспекты : монография / Н. В. Беляев. – Саратов : Саратовский государственный социально-экономический университет, 2009. – 160 с.
54. Бенедиктов Б. А. Психология обучения и воспитания в высшей школе / Б. А. Бенедиктов, С. Б. Бенедиктов. – Минск, 1988. – 224 с.
55. Беспалько В. П. Качество образовательного процесса / В. П. Беспалько // Школьные технологии. – 2007. – № 3. – С. 164–177.
56. Бех І. Д. Наукові засади створення особистісно орієнтованих технологій / І. Д. Бех // Початкова школа. – 1997. – №9. – С. 4–8.
57. Бех І. Д. Особистісно орієнтований підхід у вихованні //Професійна освіта: педагогіка і психологія / За ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало. – К., 2000. – С. 222.
58. Бех І. Д. Принципи сучасної освіти / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – № 4, 2005. – К. : Педагогічна преса. – 160 с.
59. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтовний підхід: теоретико-технологічні засади: навч.-метод. видання / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003 – 280 с.

60. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: навч.-метод. посібник / І. Д. Бех – К. : Либідь, 2003. – 344 с.

61. Бибрих Р. Р. Особенности мотивации и целеобразования в учебной деятельности студентов младших курсов / Р. Р. Бибрих, И. А. Васильева // Вестник МГУ. – Серия 14. Психология. – 1987. – № 2. – С. 34–48.

62. Битюцких О. К. Компетентностная модель общепрофессиональной практической проектировочной подготовки студентов технического вуза (на примере специальностей машиностроительного профиля) / Автореф. дисс. на соис. уч. ст. к.пед.н. / О. К. Битюцких. – Воронеж : ВГТУ, 2006. – 24 с.

63. Біда О. А. Сучасні тенденції в організації самостійної роботи студентів ВНЗ [Електронний ресурс] е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку» / О. А. Біда, О. П. Савченко. – Випуск № 2. – 2010. – Режим доступу: http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n2_2010_st_14/

64. Бідюк Н. М. Развитие змісту та форм організації підготовки бакалаврів інженерів в університетах Великої Британії. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Н. М. Бідюк. – К., 2001. – 179 с.

65. Бляхман Л. С. Мобильность кадров на промышленном предприятии / Л. С. Бляхман. – К. : Наук. думка, 1981. – 185 с.

66. Богоявленская Д. Б. Психологические основы интеллектуальной активности: дис. д-ра психолог. наук: 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / Диана Борисовна Богоявленская; Московський державний університет. – М., 1988. – 395 с.

67. Бодалев А. А. Личность и общение / А. А. Бодалев. – М., 1983. – С. 27–35, 88–133.

68. Бодров В. А. Психология профессиональной пригодности. Учебное пособие для вузов / В. А. Бодров. – М., 2001. – 511 с.

69. Божович Л. И. Проблемы формирования личности / Л. И. Божович ; под ред. Д. И. Фельдштейна. – М. : Изд-во «Институт практической психологии», Воронеж : НПО «МОДЭК», 1995. – 352 с.

70. Болонський процес: Нормативно-правові документи / [укладачі: В. І. Тимошенко, І. Г. Оніщенко, А. М. Греков, Ю. І. Палеха]. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 102 с.
71. Болотов В. А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8–14.
72. Большая советская энциклопедия / Гл. ред. А. П. Прохоров. – М. : Из-во «Советская энциклопедия», Т. 16. – 1974. – С. 364.
73. Бондар В. Теорія і практика модульного навчання у вищих навчальних закладах освіти / В. Бондар // Освіта і управління. – 1999. – № 1. – С. 19–40.
74. Бондаренко З. В. Навчання інформаційних технологій розв'язування диференціальних рівнянь як складова професійної підготовки майбутніх інженерів / Злата Бондаренко, Ірина Хом'юк // Наукові записки Кіровоградського держ. пед. університету ім. Володимира Винниченка. – Серія: Педагогічні науки. – 2011. – Вип. № 98. – С. 177–182.
75. Бондарчук Л. И. Использование методов активного обучения в школе / Л. И. Бондарчук, Е. И. Федорчук // Советская школа. – 1991. – № 6. – С. 75–80.
76. Борисова Н. В. Методические рекомендации по проведению деловых игр / Н. В. Борисова, А. А. Вербицкий. – М., 1990. – 76 с.
77. Борисова Н. В. Новые технологии активного обучения: Сб. образоват.-проф. программ / Н. В. Борисова. – М. : ИЦПКПС, 2000. – 146 с.
78. Борисова Н. В. От традиционного через модульное к дистанционному образованию / Н. В. Борисова. – М. : ВИПК МВД России, 2000. – 174 с.
79. Борисова Н. В. Дидактические условия использования игровых технологий в подготовке специалистов / Н. В. Борисова, А. М. Князев – М. : ВИПК МВД России, 1999. – 59 с.
80. Борисова Н. В. Новые технологии обучения: блиц-игры и нетрадиционные лекции / Н. В. Борисова, Н. Н.Соловьева. – М., 1992. – 54 с.

81. Брекотин Э. И. Совершенствование самостоятельной работы студентов важный фактор повышения качества подготовки специалистов / Э. И. Брекотин // Научная организация и контроль самостоятельной работы студентов как средство повышения их академической активности. – Барнаул, 1987. – С. 25–29.

82. Бродский Я. Д. О сущности и путях реализации межпредметных связей математики с другими предметами. Методические рекомендации по преподаванию математики в средних специальных заведениях / Я. Д. Бродский, А. Л. Павлов. – М., 1988. – Вып. 10. – С. 5–19.

83. Буренніков Ю. А. Стимулювання творчої діяльності студентів вищого технічного навчального закладу в процесі навчання вищої математики / Юрій Буренніков, Ірина Хом'юк // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – Вінниця, 2008. – Вип. 2. – С. 94–99.

84. Буренніков Ю. А. Фактори адаптації студентів першого курсу до навчання у вищому технічному навчальному закладі / Юрій Буренніков, Ірина Хом'юк // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – Вінниця, 2007. – Вип. 3. – С. 93–97.

85. Буряк В. К. Самостоятельная работа учащихся: [книга для учителя] / В. К. Буряк. – М. : Просвещение, 1984. – 64 с.

86. Вайн В. М. Развитие педагогических способностей будущих инженеров-педагогов при изучении технических дисциплин / В. М. Вайн, И. С. Корнев // Деятельность и личность инженера-педагога: Свердловск : Свердл. инж.-пед. ин-т, 1989. – С. 81–84.

87. Варзацька Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади / Л. Варзацька // Дивослово. – 2005. – № 2. – С. 5–19.

88. Варнавських Н. М. Проблеми професійного самовизначення молоді на сучасному етапі ринкових перетворень / Н. М. Варнавських // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 4. – С. 109–115.

89. Василенко Н. В. Роль институтів підвищення кваліфікації в підвищенні професійної мобільності населення / Н. В. Василенко // Взаимодействие личности, образования и общества в изменяющихся социокультурных условиях. Межвузов. сб. науч. статей по материалам VI ежегодной Международной научно-практической конференции «Личность. Образование. Общество» 14 мая 2003 г. – СПб. : ЛОИРО, 2003. – С. 25–29.

90. Васильев И. Б. Профессиональная педагогика: конспект лекций для студентов инженерно-педагогических специальностей / И. Б. Васильев. – Харьков, 1999. – 151 с.
91. Васильченко І. Сучасна математика та її викладання / І. Васильченко // Вища школа. – 2001. – № 6. – С. 33–37.
92. Васильченко І. П. Вища математика для економістів: підручник / І. Васильченко – К. : Знання-Прес, 2002. – 454 с.
93. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – С. 534.
94. Венецкий И. Г. Основные математическо-статистические понятия и формулы в экономическом анализе / И. Г. Венецкий, В. И. Венецкая. – М. : Статистика. – 1974. – 277 с.
95. Вентцель Е. С. Теория вероятностей / Е. С. Вентцель. – М. : Наука, 1964. – 463 с.
96. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М. : Высш. школа, 1991. – 207 с.
97. Вербицкий А. А. Деловая игра как метод активного обучения / А. А. Вербицкий // Современная высшая школа. – 1982. – № 3. – С. 129–142.
98. Вербицкий А. А. Игровые формы контекстного обучения: В помощь слушателям факультета новых методов и средств обучения / А. А. Вербицкий. – М. : Знание, 1983. – 96 с.
99. Вербицкий А. А. Формирование познавательной и профессиональной мотивации студентов / А. А. Вербицкий, Т. А. Платонова // Обзорн. информ. НИИВШ. М., 1986. – Вып. 3. – С. 38–45.
100. Вершинін П. П. Розвиток творчого мислення студентів на аудиторних заняттях / П. П. Вершинін, В. В. Заліщук, В. С. Потапчик // Нові технології навчання. Вип. 27– К., 2000. – С. 141–143.
101. Вихрущ А. В. Методологія історії педагогіки як виклик сучасності / А. В. Вихрущ // Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка і психологія, 2011. – Вип 564. – С. 28–33.

102. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посіб. / [М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, В. Д. Шинкарук і ін.], за ред. В. Г. Кременя. – К. : Освіта, 2004. – 384 с.
103. Вікторов В. Основні критерії та показники якості освіти / В. Вікторов // Вища освіта України. – 2002. – № 1. – С. 54–59.
104. Вінник Л. Д. Міжпредметні зв'язки, як умова підвищення ефективності навчально-виховного процесу / Л. Д. Вінник // Проф.-тех. Освіта. – 2003. – № 2. – С. 43–46.
105. Вітківська О. І. Професійне самовизначення як життєва проблема особистості / О. І. Вітківська // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 3. – С. 171–179.
106. Власова О. І. Педагогічна психологія : навч. посібник / О. І. Власова. – К. : Либідь, 2005. – 400 с.
107. Войцеховський О. А. Структура сучасного посібника з врахуванням сучасних технологій навчання / О. А. Войцеховський // Проблеми підручника для вищої школи: Зб. наук. пр. – Вінниця : Універсум–Вінниця, 2001. – С. 129–130.
108. Воловик П. И. Теория вероятностей и математическая статистика в педагогике / П. И. Воловик. – К. : Радянська школа, 1969. – 221 с.
109. Вольфовська Т. Визначення рівня сформованості інтерактивних умінь особистості на етапах соціалізації / Т. Вольфовська // Педагогіка і психологія. – 2003. – № 3–4. – С. 141–148.
110. Выготский Л. С. Мышление и речь: Хрестоматия по общей психологии мышления / Л. С. Выготский. – М., 1981 – С. 155, 168.
111. Габрдеєв Р. В. Психологические резервы инженерной подготовки: Автореф. дис. докт. психол. наук: 19.20.07. / Р. В. Габрдеєв – К., 1990. – 38 с.
112. Гаврилюк О. Нові технології навчання – ефективний шлях забезпечення високої кваліфікації спеціалістів / О. Гаврилюк // Рідна школа. – 1998. – № 6. – С. 68–71.
113. Галімов А. В. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до виховної роботи з особовим складом: монографія / Галімов А. В. – Хмельницький: Вид-во Національ-

ної академії Державної прикордонно служби України імені Б. Хмельницького, 2004. – 376 с.

114. Галузяк В. М. Педагогіка. Навчальний посібник – 2-е вид., випр. і доп. / В. М. Галузяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. – Вінниця : «Книга-Вега», 2003. – 416 с.

115. Гальперин П. Я. Зависимость обучения от типа ориентировочной деятельности / П. Я. Гальперин, Н. Ф. Талызина. – М., 1968. – 238 с.

116. Гальперин П. Я. Основные результаты исследований по проблеме «Формирование умственной деятельности и понятий» / П. Я. Гальперин. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та, 1965. – 52 с.

117. Гальперин П. Я. Развитие исследований по формированию умственных действий / П. Я. Гальперин // Психологическая наука. – М., 1959. – Т. 1. – 441 с.

118. Гатунов М. Г. Самостоятельная работа студентов как предмет психолого-педагогических и социологических исследований / М. Г. Гатунов // Проблемы активизации самостоятельной работы студентов. – Пермь : Пермский ун-т, 1979. – С. 44–48.

119. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання як засіб формування творчої особистості / І. Гейко // Історія України. – 2002. – № 37. – С. 7–9.

120. Гласс Дж. Статистические методы в педагогике и психологии / Дж. Гласс, Дж. Стенли. – М. : Прогресс, 1976. – 490 с.

121. Глузман А. В. Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета : теория и путь исследования: монография / А. В. Глузман. – К. : Поисково-издательское агентство, 1998. – 252 с.

122. Глушков В. М. Опыт проведения деловых игр в США / В. М. Глушков. – М. : Наука, 1972. – 207 с.

123. Глущенко Л. Є. Щоб навчання було цікавим: З практики його організації за інтерактивними технологіями / Л. Є. Глущенко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2005. – № 9. – С. 16–22.

124. Гмурман В. Е. Теория вероятностей и математическая статистика / В. Е. Гмурман. – М. : Высшая школа, 1977. – 479 с.

125. Голант Е. Я. О развитии самостоятельности и творческой активности учащихся в процессе обучения / Е. Я. Голант // Воспитание познавательной активности и самостоятельности учащихся. – Казань, 1969. – Ч. 1. – С. 36.
126. Гоноболин Ф. Н. О некоторых психологических качествах учителя// Хрестоматия по психологии / Под ред. А. В. Петровского. – М. : Просвещение, 1977. – 528 с.
127. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
128. Гордієнко В. І. Розвиток особистості в процесі професіоналізації: професіогенез особистості // Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навч. посіб. / За ред. П. С. Перепелиці, В. В. Рибалки. – Хмельницький : ТУП, 2001. – С. 48–67.
129. Горюнова Л. В. Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающегося образования в России: дис. доктора пед. наук: 13.00.08 / Лилия Васильевна Горюнова. – Ростов-на-Дону. 2006. – 337 с.
130. Грабарь М. И. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. Непараметрические методы / М. И. Грабарь, К. А. Краснянская. – М. : Педагогика, 1977. – 136 с.
131. Гребенюк О. С. Проблемы формирования мотивации учения труда у учащихся средних профтехучилищ /О. С. Гребенюк. – М., 1985. – С. 75.
132. Громов Є. В. Принципи формування змісту навчання в національній системі Польщі / Є. В. Громов // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. пр. – Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2007. – Вип. 15. – С. 17–22.
133. Гулінська О. Інтерактивне навчання / О. Гулінська, Л. Ткаченко, Н. Виноградова // Сільська школа України. – 2004. – №27. – С. 15–19.
134. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах: дис. доктора пед. наук: 13.00.04 / Р. С. Гуревич. – К., 1999. – 415 с.

135. Гурский Е. И. Сборник задач по теории вероятностей и математической статистике / Гурский Е. И. – Минск : «Вышэш. школа», 1975. – 250 с.

136. Гусев В. А. Актуальність профільного навчання у старшій школі / В. А. Гусев // Директор школи. – 2001. – січ. (2). – С. 4.

137. Гуцан Л. А. Ефективна профорієнтаційна робота – крок до вибору майбутньої професії (Текст) / Л. А. Гуцан // Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання: Зб. наук. пр. III Всеукраїнської наук.-практ. конф. / М. А. Міропольська, Л. М. Капченко та ін. – К. : ПІК ДСЗУ, 2008. – С. 77–85.

138. Давыдов В. В. Что такое учебная деятельность / В. В. Давыдов // Образование: Традиция и инновации в условиях социальных перемен / Под ред. Г. Глейзера, М. Витлотиевича. – М., 1997. – С. 84–96.

139. Дайри Н. Г. Главное усвоить на уроке / Н. Г. Дайри. – М. : Знание, 1984. – 80 с.

140. Дворяшина М. Д. Некоторые результаты экспериментального исследования интеллектуальных характеристик взрослого человека с учетом возрастно-половых и индивидуально типологических характеристик / М. Д. Дворяшина // Человек и общество. Уч. Зап. Ленинг.ун-та, 1971, вып.8. – С. 143–144.

141. Демин В. А. Профессиональная компетентность специалиста: понятие и виды / В. А. Демин // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2000. – № 4. – С. 34–42.

142. Демченко Н. Психолого-педагогічні якості викладача, необхідні при особистісно орієнтованій взаємодії зі студентом / Н. Демченко // Проблеми професійної підготовки вчителя школи майбутнього: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конференції. – К., 2002. – Т. 1. – С. 27–29.

143. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: Монографія / За ред. Н. Г. Ничкало. – Хмельницький : ТУП, 2002. – 334 с.

144. Дидактика средней школы / Под ред. М. А. Данилова, М. Н. Скаткина. – М. : Просвещение, 1982. – 319 с.

145. Дикун Т. П. Учебный диалог как средство формирования личности ориентированного знания: автореф. дис. на соиск. учен. степ.

канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка» / Т. П. Дикун ; Оренбург, гос. пед. ун-т. – Оренбург, 1999. – 19 с.

146. Дистервет А. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. / А. Дистервет. – М., Т. 2. – 1956. – 348 с.

147. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

148. Дітюк П. П. готовність до дистанційного навчання / П. П. Дітюк // Актуальні проблеми психології. Психологічна теорія і технологія навчання / за ред. С. Д. Максименка, М. Л. Смульсон. – К. : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2010. – Т.8, вип. 7. – 282 с.

149. Дмитриченко М. Ф. Фундаменталізація професійної підготовки у вимірі європейського освітнього простору / М. Ф. Дмитриченко, О. К. Русановський, В.К. Сидоренко, Г. В. Терещук // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2005. – № 9. – С. 7–14.

150. Дмитриченко М. Ф. Фундаментальність освіти та її роль у підготовці інноваційно орієнтованих фахівців / М. Ф. Дмитриченко, Б. І. Хорошун, О. М. Язвінська, Н. М. Глушенок // Вісник Національного транспортного університету: В 2-х частинах: Ч. 1. – К. : НТУ, 2010. – С. 3–7.

151. Друзь Ю. Позитивна мотивація як умова успішності навчально-ігрової діяльності студентів / Ю. Друзь // Рідна школа. – 2000. – № 7. – С. 56–57.

152. Добридень А. Використання педагогічних технологій у процесі формування навичок самоосвіти у старшокласників / А. Добридень // Рідна школа. – 2004. – № 12. – С. 6–7.

153. Дубовець О. М. Активна консультація як один із методів контролю та підвищення рівня знань студентів / О. М. Дубовець, Б. І. Лях // Нові технології навчання: Наук.-метод. Зб. – К., 1995. – Вип. 14. – С. 144–147.

154. Дунець Л. Формування професійних інтересів у майбутніх фахівців / Л. Дунець, О. Дунець // Рідна школа. – 2001. – № 1. – С. 48–49.

155. Дьяченко М. И. Краткий психологический словарь: Личность образование, самообразование, профессия / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – МН. : «Хэлтон», 1998. – 399 с.

156. Дьяченко М. И. Краткий психологический словарь: Личность, образование, самообразование, профессия / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – МН. : «Хэлтон», 1998. – С. 195–196.
157. Дьяченко М. И. Психология высшей школы : учеб. пособие для вузов / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – 2-е изд., перераб. и доп. – Мн., 1981. – 383 с.
158. Егорова Л. Г. Факторы адаптации студентов к учебно-воспитательному процессу технического вуза: автореферат. дис. канд. пед. наук / Л. Г. Егорова. – Л., 1978. – 22 с.
159. Емельянов Ю. Н. Теоретическое формирование и практика совершенствования коммуникативной компетенции: автореферат дис. доктора психол. наук / Ю. Н. Емельянов. – Моск. гос. ун-т им. М. Ломоносова. – М., 1991. – 36 с.
160. Енциклопедія освіти /Акад. пед. Наук України: головний редактор В. Г. Кремень. – К. : Хрінком Інтер, 2008. – 1040с.
161. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г.Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
162. Есипов Б. П. Самостоятельная работа учащихся на уроке / Б. П. Есипов. – М. : Учпедгиз, 1961. – 239 с.
163. Ефимов В. М. Введение в управленческие имитационные игры / В. М. Ефимов, В. Ф. Комаров – М. : Наука, 1980. – 272 с.
164. Євтух М. Б. Дидактичні проблеми проектування навчальних занять в умовах вищої школи / М. Б. Євтух, О. П. Сердюк // Теоретичні питання освіти та виховання: Зб. наук. пр. – К. : Вид. центр КДЛУ. – 2000. – № 9. – С. 28.
165. Жарова. Л. В. Учить самостоятельности : книга для учителя / Л. В. Жарова. – М. : Просвещение, 1993. – 205 с.
166. Жизненный путь и профессиональная карьера специалиста // Под ред. В. И. Подшивалкиной. – Киченев : ИПФ, 1997. – 248 с.
167. Жулкевська В. Дидактика, методика і технології навчання / В. Жулкевська // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 1. – С. 52–59.
168. Журавлев В. И. Явления переориентации в жизненных планах поступающих в вузы / В. И. Журавлев // Высшее образование в жизненных планах молодежи. – М. : Просвещение, 1975. – С. 91–92.

169. Зайденберг Ю. Г. Жизненные цели, планы и проблема профессионального самоопределения старшеклассников / Ю. Г. Зайденберг // Школа и производство– № 12. – 1988. – С. 38–41.
170. Зайончковская Ж. А. Миграционные тенденции в СНГ: итоги десятилетия / Г. Витковская, Ж. Зайончковская // Миграция в СНГ и Балтии: через различия проблем к общему информационному пространству. Материалы конференции. – Изд-во Товарищество «Адаманть». – М., 2001. – С. 173–186.
171. Закатнов Д. А. Психолого-педагогические основы профессионального самоопределения школьников / Д. А. Закатнов // Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки № 2. – Ніжин, 2001. – С. 26–31.
172. Закон України «Про професійно-технічну освіту» // Професійно-технічна освіта, 1998. – № 1. – С. 2–12.
173. Закон України «Про вищу освіту» // Освіта України. – 2002. – № 17. – С. 2–8.
174. Закон України «Про освіту» // Голос України. – 1997. – № 77.
175. Зарецкая И. И. Индивидуальный стиль деятельности // Энциклопедия профессионального образования: В 3-х т. / Под ред. С. Я. Батышева. - М. : АЛЮ, 1998. – Т. 1: А – Л. – С. 360 – 361.
176. Заславская Т. И. Социология экономической жизни: Очерки теории Т. И. Заславская, Р. В. Рывкина. – Новосибирск : Изд-во Новосибирского гос. ун-та, 1991. – 442 с.
177. Зеер Э. Ф. Кризисы профессионального становления личности / Э. Ф. Зеер, Э. Э. Сыманюк // Психологический журнал. – 2003. – Т. 18. – № 6. – С. 35–44.
178. Зеер Э. Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход / Э. Ф. Зеер, А. М. Павлова, Э. Э. Сыманюк. – М., 2005. – 216 с.
179. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учеб. для вузов / И. А. Зимняя. – М. : Логос, 2001. – 384 с.
180. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании [Электрон-

ный ресурс]. – Режим доступа:

<http://www.kira.org.ru/docs/ae/qualt/keycomp.doc>.

181. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.

182. Зимняя И. А. Ключевые компетенции как результативно - целевая основа компетентного подхода в образовании / И. А. Зимняя. – М., 2004. – 180 с.

183. Зиновкина М. М. Творческое воображение и фантазия (Методы развития): Учеб пособие / М. М. Зиновкина. – Моск. гос. индустр. ун-т. – М. : МГИУ, 1997. – 58 с.

184. Зінченко В. П. Теорія і практика розбудови системи професійної орієнтації в сучасних умовах / В. П. Зінченко, М. С.Янцур // Оновлення змісту і методі психології освіти та професійної орієнтації. – Вип. 4, 1998. – С. 4–15.

185. Зязюн І. А. Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу / І. А. Зязюн // Рідна школа. – 2000. – №8. – С.20.

186. Зязюн І. А. Концептуальні засади теорії освіти в Україні / І. А. Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – № 1. – С. 12–13.

187. Зязюн І. А. Сучасна освіта у контексті гуманістичної освіти / І. А. Зязюн // Діалог культур. – С. 5.

188. Иванов Н. И. О профессиональной адаптации студентов. Проблемы педагогики высшей школы / Н. И. Иванов. – М., 1973. – С. 171–176.

189. Иванченко Є. А. Професійна мобільність майбутніх фахівців: навчальний посібник / Є. А. Иванченко. – Одеса : СМІЛ, 2004. – 120 с.

190. Игошев Б. М. Развитие профессиональной мобильности специалистов – перспективное направление деятельности педагогического университета / Б.М. Игошев – М. : Педагогическое образование и наука. – Научно-педагогический журнал. – 2008. –№ 6. – С. 34.

191. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : «Питер», 2000. – 521 с.

192. Ильин Е. П. Мотивы человека: теория и методы изучения / Е. П. Ильин. – К. : Вища школа, 1998. – 292 с.
193. Ільїна Ю. М. Принципи створення мотиваційного середовища у дистанційних курсах розвитку / Ю. М. Ільїна, Т. І. Скуратовська // Методологічний семінар НАПН. – К., 2011. – С. 28.
194. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика: пер. с нем. / К. Ингенкамп. – М. : Педагогика, 1991. – 240 с.
195. Интерактивное обучение: новые подходы // Відкритий урок. – 2002. – № 5–6. – С. 4–6.
196. Кабалина В. И. Трудовая мобильность: организационные, институциональные и социально-структурные факторы //
197. Калошна И. П. Структура и механизмы творческой деятельности / И. П. Калошна. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1983. – 103 с.
198. Каплина С. Е. Концептуальные и технологические основы формирования профессиональной мобильности будущих инженеров: Автореф. дис. д-ра пед. н. / С. Е. Каплина. – Чебоксары, 2008. – 48 с.
199. Катарбинский Т. Трактат о хорошей работе / Т. Катарбинский – М., 1975. – 121 с.
200. Кашканова Г. Г. Підручник як елемент системи педагогічного управління навчанням студентів / Г. Г. Кашканова, В. І. Ключко // Проблеми підручника для вищої школи: Зб. наук. пр. – Вінниця : Універсум–Вінниця, 2001. – С. 126–128.
201. Кларин М. В. Инновации в обучении: метафоры и модели: Анализ зарубежного опыта / М. В. Кларин. – М. : Наука, 1997. – 223 с.
202. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе (анализ зарубежного опыта) / Кларин М. В. – М., 1989. – 48 с.
203. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии: Анализ зарубежного опыта / М. В. Кларин. – Рига : Эксперимент, 1998. – 176 с.
204. Кларин М. В. Интерактивное обучение – инструмент освоения нового опыта / М. В. Кларин // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 12–18.
205. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – М. : Академия, 2004 – 304 с.

206. Ковалев В. И. Мотивы поведения и деятельности / Отв. Ред. А. А. Бодалев. – М. : Наука, 1988. – 191с.
207. Коваленко В. Г. Дидактические игры на уроках математики : кн. для учителя / В. Г. Коваленко – М. : Просвещение, 1990. – 96 с.
208. Коваленко О. Є. Методичні основи технології навчання / О. Є. Коваленко. – Харків, 1996. – 126 с.
209. Коваленко О. Є. Дидактичні основи професійно-методичної підготовки викладачів спеціальних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / О. Є. Коваленко. – Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 1999. – 38 с.
210. Коваліско Н. В. Трудова мобільність в умовах регіонального ринку праці: дис. канд. соціол. наук : 22.00.07. / Н. В. Коваліско. – Львів, 1999. – 184 с.
211. Ковальчук М. Б. Деякі аспекти евристичної розумової діяльності студентів / Майя Ковальчук, Ірина Хом'юк // Дидактика математики: проблеми і дослідження. – Збірник наукових праць Донецького державного пед. ун-ту. Донецьк : ДонНУ – 2012. Вип. № 37. – С. 17–21.
212. Ковальчук М. Б. Формування системних знань з вищої математики / Майя Ковальчук, Ірина Хом'юк // Збірник наукових праць Уманського державного пед. ун-ту ім.Павла Тичини. – 2011. Ч. 3. – С. 101–106.
213. Козаков В. А. Вища освіта в Україні та у світі: проблема цілей і їх реалізація / В. А. Козаков // Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України. – К. : НаУКМА, 1997. – С. 60–82.
214. Козаков В. А. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Підручник / В. А. Козаков. – К. : КНЕУ. – 2000. – 244 с.
215. Козаков В. А. Самостійна робота студентів як дидактична проблема / В.А. Козаков. – К. : НМК ВО, 1990. – 48 с.
216. Козаков В. А. Самостоятельная работа студента и ее информационно-методическое обеспечение : учеб. пособ. / В. А. Козаков – К. : Вища школа. – 1990. – 248 с., С. 10–20, 69–71.
217. Козлакова Г. А. Высшее техническое образование (педагогический, дидактический и психолого- социологический аспекты). Мо-

нографія / Г. А. Козлакова, В. К. Маригодов, А. А. Слободянюк. – Севастополь : Из-во СевГТУ, 2001. – 268 с.

218. Козлова О. В. Деловые игры и их роль в повышении квалификации кадров / О. В. Козлова, Л. М. Разу. – М. : Знание, 1978. – 64 с.

219. Колошин В. Ф. Групова форма навчання: зміст, переваги і практичне застосування / В. Ф. Колошин // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. – К. : ІЗМН, 1998. – Вип. 14. – С. 15–26.

220. Колягин Ю. М. Русская школа и математическое образование / Ю. М. Колягин. – М. : Присвящение, 2001. – 400 с.

221. Коменський Я. А. Велика дидактика / Я. А. Коменський // Избр. Соч. – М., 1965. – С. 162.

222. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.

223. Кон И. С. Психология юношеского возраста: Проблемы формирования личности. [Уч. пособие для пед. ин-тов] / Кон И. С. – М., 1976. – 175 с.

224. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні // Професійно-технічна освіта. – 2004. – № 3. – С. 5–7.

225. Король А. Традиційні та нетрадиційні методи навчання у розвитку творчої особистості / А. Король // Рідна школа. – 2000. – №12. – С. 29–30.

226. Костишина Г. І. Формування навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Г. І. Костишина. – Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2003. – 20 с.

227. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк – К. : Радянська школа, 1989. – 608 с.

228. Краевский В. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В. В. Краевский, А. В. Хуторской // Педагогика. – 2003. – № 3. – С. 3–10.

229. Краевский В. В. Чему учить? / В. В. Краевский // Вопросы образования. – 2004. – № 3. – С. 5–23.

230. Кремень В. Г. Філософія освіти ХХІ століття // Трибуна. – 2002. – № 11–12. – С. 10–13.
231. Крилова Т. В. Самостійна робота студентів в умовах особистісно-орієнтованого навчання / Т. В. Крилова // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Серія № 3. Фізика і математика у вищій і середній школі: Зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – № 1. – С. 32–35.
232. Кугель С. А. Профессиональная мобильность в науке / С. А. Кугель. – М., 1983. – 544 с.
233. Кузьмина Н. В. Способности, одаренность, талант учителя / Н. В. Кузьмина. –Л. : Знание, 1985. – 32 с.
234. Кулько В. А. Методы обучения и формирования рациональных умений учебной деятельности // Проблемы методов обучения в современной общеобразовательной школе / Под ред. Ю. К. Бабанского, И. Д. Зверева, Э. И. Моносзона. – М. : Педагогика, 1980. – 224 с.
235. Куріцина М. «Відчуй себе інтелектуалом»: Інтерактивні технології в розвитку творчих здібностей учнів / М. Куріцина // Освіта. – 2005. – № 9. – С. 4–5.
236. Кутеева В. П. Формирование познавательной активности будущих специалистов / В. П. Кутеева // Психологические проблемы формирования специалиста в вузе: Межвуз. сб. науч. труд. – Саранск, 1989. – С. 105–109.
237. Кучерявий І. Т. Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості: Навчальний посібник / І. Т. Кучерявий, О. І. Клепиков– К. : Вища шк., 2000. – 288 с.
238. Лаврентьева О. Один із шляхів реалізації інтерактивних тенденцій сучасної освіти в умовах профільного навчання / О. Лаврентьева // Фізика та астрономія в школі. – 2002. – № 5. – С. 28–31.
239. Лавриненко Н. М. Педагогіка соціалізації: єврейські абриси / Н. М. Лавриненко. – К., 2000. – С. 250, 201.
240. Лазарев М. І. Забезпечення розвитку професійно важливих якостей особистості студента в інтенсивних технологіях навчання загально-інженерних дисциплін / М. І. Лазарев // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Зб. наук. пр. – Х. : НТУ «ХП», 2003. – Вип. 5. – С. 176–187.

241. Левківська Г. П. Проблема адаптації першокурсників у вищих навчальних закладах / Г. П. Левківська // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія : Зб. наук. пр. – Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2000. – № 3. – С. 166–167.
242. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
243. Леонтьев А. Н. Психологические вопросы формирования личности студента / А. Н. Леонтьев // Психология в вузе. – 2003. – № 1–2. – С. 232–241.
244. Лернер Г. О. Профільна освіта для старшокласників: якою їй бути? / Г. О. Лернер // Завуч. – 2003. – трав. (№ 14). С. 6–7.
245. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер // М., 1981. – 155 с.
246. Лесохина Л. Н. Образование в структуре человеческой деятельности: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Л. Н. Лесохина. – Л. : НИИ ООВ, 1991. – 56 с.
247. Лисовский В. Г. Личность студента / В. Г. Лисовский, А. В. Дмитриев – Л., 1974. – 183 с.
248. Лихачев Б. Т. Педагогика : курс лекций / Борис Тимофеевич Лихачев. – М. : Юрайт-М, 2001. – 607 с.
249. Лікарчук І.Л. Управління системами підготовки кваліфікованих робітників в Україні: Монографія / Наук. ред. Н.Г.Ничкало. – К. : Вища школа, 1998. – 257с.
250. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б. Ф. Ломов. – М. : Наука, 1984. – С. 115–130.
251. Лузан П. Г. Систематичність активізації навчання студентів / П. Г. Лузан // Теоретичні питання освіти та виховання : Зб. наук. праць. – К. : Вид. центр КДПУ, 2000. – № 10. – С. 25–27.
252. Лузик Е. В. Теорія і методика загальнонаукової підготовки в інженерній вищій школі : автореф. дис. док. пед. наук: 13.00.04; 13.00.02. / Ельвіра Василівна Лузік. – Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 1996. – 59 с.
253. Мазак Э. Самостоятельная работа студента / Э. Мазак // Компьютерная технология обучения. – К. : Наукова думка, 1992. – С. 470–472.

254. Майорчак Н. Особистісно-орієнтований підхід в організації самостійної роботи студентів / Н. Майорчак // Гуманітарний вісник : зб. наук праць Львівського держ. фін.-екон. ін-ту. – Львів, 2002. – № 2. – С. 54–63.
255. Макаренко А. С. Гра / А. С. Макаренко // Твори: в 7-ми т. – К., 1954. – Т. 4. – С. 367–368.
256. Максимова Т. С. Місце та основні компоненти професійно-евристичної діяльності в процесі формування майбутнього інженера / Т. С. Максимова // Наука і сучасність: Збірник наукових праць. – Том 49. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – С. 81–88.
257. Маркова А. К. Формирование мотивации учения : книга для учителя / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлов. – М., 1990. – 192 с.
258. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс – 2-е издание. – Т. 4. – ч. II. – 645 с.
259. Мартинець А. М. Нові пед. технології: Інтерактивне навчання / Мартинець А. М. // Відкритий урок. – 2003. – № 7–8. – С. 28–31.
260. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл – М. : Издат. Группа Прогресс. – Т. 1. – 1993. – 414 с.
261. Матрос Л. Ш. Управление качеством образования на основе новых информационных технологий и образовательного мониторинга / Д. Ш. Матрос, Д. А. Полев, Н. Н. Мельникова. – М. : Педагогическое общество России, 1999. – 96 с.
262. Матюшкин А. М. Роль мотивации в познавательной активности / А. М. Матюшкин, Т. А. Платонова // Активность личности в обучении. Сб. научн. Трудов. М., НИИВШ, 1986. – С. 21–30.
263. Мельников О. Ф. Системність професійної підготовки державних службовців / О. Ф. Мельников // Актуальні проблеми державного управління: Зб.наук.пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ, 2002. – № 2 (13). – Ч. 1. – С. 224.
264. Мерзлякова Н. С. Профессиональная мобильность студента университета в контексте поликультурного образования / Н. С. Мерзлякова // Вестник Башкирского университета. – 2009. – № 3. – С. 1007–1010.

265. Меркулова Л. П. Формирование профессиональной мобильности специалистов технического профиля средствами иностранного языка : автореф. дис... док. пед. наук: 13.00.08 [Электронный ресурс] / Л. П. Меркулова ; СГАУ. – Самара, 2008. – Режим доступа : http://www.ceninauku.ru/info/page_18106.htm
266. Михеев В. И. Моделирование и методы измерений в педагогике / В. И. Михеев. – М. : Высшая школа, 1987. – 200 с.
267. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка / Н.Є.Мойсеюк. – К., 1999. – С.176.
268. Мойсеюк Н. Є Педагогіка: навч. посіб. / Н. Є. Мойсеюк. – 3-е видання, доповнене, 2001. – 608 с.
269. Мороз О. Г. Педагогіка і психологія вищої школи: навч. посібник / О. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко. – К. : НПУ, 2003. – 267 с.
270. Мунтян С. Г. Теоретико-методологічні аспекти системного підходу до обґрунтування ролі мотивування в навчальному процесі / С. Г. Мунтян // Теоретичні питання освіти та виховання : Зб. наук. пр. – К. : Вид. центр КДПУ, 2000. – № 9. – С. 148–151.
271. Мурадян Н. Г. Рынок и занятость (социально-экономический анализ и прогноз) / Н. Г. Мурадян. – М. : Луч, 1991. – 245 с.
272. Національна доктрина розвитку освіти України ХХІ століття // Освіта України. К., 2001. – № 29. – С. 4–6.
273. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія (За ред. І. А. Зязюна). – Київ, 2000. – 636 с.
274. Нечаев Н. Н. Профессиональное сознание как предмет психолого-педагогического исследования в высшей школе / Н. Н. Нечаев, Г. И. Резницкая // Психологические проблемы формирования специалиста в вузе: Межвуз. сб. науч. труд. – Саранск, 1989. – С. 4–15.
275. Нильсон О. А. Теория и практика самостоятельной работы учащихся / О. А. Нильсон. – Таллин: «Валгус», 1976. – 280 с.
276. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта: міжнародний аспект / Н. Г. Ничкало // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. – К. : Віпол, 2000. – С. 58–80.
277. Ніколаєнко С. М. Забезпечення якості вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства [Електронний

ресурс] // Підсумкова колегія Міністерства освіти і науки України м. Харків 1–2 березня 2007 рік. – Режим доступу: <http://www.almamater.com.ua>. – заголовок з екрану.

278. Ніколаєнко С. М. Якість вищої освіти в Україні: Погляд в майбутнє / С. М. Ніколаєнко // Вища школа. – 2006. – № 2. – С. 3–22.

279. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. – К. : А.С.К., 2000. – 368 с.

280. Нічуговська Л. І. Формування конкурентоспроможності студентів ВНЗ в процесі навчання математичним дисциплінам / Л. І. Нічуговська // Дидактика математики: проблеми і дослідження: Зб. наук. пр. – Вип. 28. – Донецьк : Вид-во ДонНУ, 2007. – С. 17–19.

281. Новиков А. М. Постиндустриальное образование / Александр Михайлович Новиков. – М. : Издательство «Эгвес», 2008. – 136 с.

282. Новиков А. М. Профессиональное образование в России: Перспективы развития / А. М. Новиков. – М. : ИЦПНПОРАО, – 1997. – 254 с.

283. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособ. для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / [Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров] ; под ред. Е. С. Полат. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 272 с.

284. Общая и профессиональная педагогика: учеб. пособие для студентов педагогических вузов / Под ред. В. Д. Симоненко. – М. : Вентана-Граф, 2005. – 368 с.

285. Огарев В. И. Компетентное образование: социальный аспект / В. И. Огарев. – СПб. : Узд. РАО ИОВ. – 1995. – 197 с.

286. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведовой. – М. : Русский язык, 1987. – С. 348.

287. Оконь В. Введение в общую дидактику / Пер. с польск. Л. Г. Кашкуревича, Н. Г. Горина. М., 1990. – С. 181.

288. Оконь В. Основы проблемного обучения / В. Оконь – М. : Просвещение, 1968. – 208 с.

289. Олейник П. Н. Модель специалиста и ее составление: Метод. реком. / П. Н. Олейник. – К.: РНМК по ССО, 1987. – 19 с.

290. Осадчук Р. И. Дидактические игры в обучающем процессе школы / Р. И. Осадчук // Педагогика и психология. – 1996. – № 4. – С. 102–105.
291. Освітні технології: навч.-метод. посібник / [О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.]; За ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2002. – 256 с.
292. Осипов В. В. Место и значение математического образования в системе фундаментального / В. В. Осипов // Проблемы подготовки специалистов в системе непрерывного образования : сб. ст. / ГУЦМиЗ. – Красноярск. – 2004. – № 10. – С. 148–150.
293. Основные положения теории профессионального образования / Под ред. Ю. И. Кричевського. – М. : РИПО, 2003. – 186 с.
294. Основы внутришкольного управления / Под ред. П. В. Худоминского. – М. : Педагогика, 1997. – 168 с.
295. Павлютенков Є. Професійне становлення педагога // Професійне становлення педагогічних працівників /Наук. ред. Є. М. Павлютенков, В. М. Сисоєв. – Запоріжжя : ЗОІУВ. 1997. – С. 3–8.
296. Пашкурна О. Тільки ті знання, які добуваються самостійно, а не подаються в готовому вигляді: З практики застосування інтерактивних форм навчання / О. Пашкурна // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2005. – № 9. – С. 9–12.
297. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / [З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.]; За ред. З. Н. Курлянд. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2005. – 399 с.
298. Педагогика и психология высшей школы / Под ред. С. И. Самыгина – Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. – 519 с.
299. Педагогика и психология высшей школы : учеб. пособие. / Отв. ред. М. В. Буланова-Топоркова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. – 544 с.
300. Педагогический словарь : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / [В. И. Загвязинский, А. Ф. Закирова, Г. А. Строкова и др.]; под. ред. В. И. Загвязинского, А. Ф. Закировой. – М. : Изд. центр «Академия», 2008. – 352 с.
301. Педагогічна книга майстра виробничого навчання / За ред. Н. Г. Ничкало. – 2-е доп. вид. – К., 1994. – С. 7.

302. Петрова Е. А. Теоретико-методологические основания исследования проблем успешной профессиональной самореализации студентов вуза / Е. А. Петрова, Н. В. Белякова, А. А. Нестерова. – М. : Российский государственный социальный университет, 2009. – 176 с.

303. Петровский А. В. Основы теоретической психологии / А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. – М. : ИНФРА-М, 1998. – 385 с.

304. Петрук В. А. Вища математика з прикладними задачами для ігрових занять: Навч. посіб., 2-е вид. допов. / В. А. Петрук. – Вінниця : Універсум-Вінниця, 2006. – 129 с.

305. Петрук В. А. Збірник завдань з вищої математики. Частина 2 / В. А. Петрук, І. В. Хом'юк, Г. Г. Кашканова // Навч. посіб. – Вінниця : ВДТУ, 2001. – 110 с.

306. Петрук В. А. Збірник завдань з вищої математики. Частина 2 / В. А. Петрук, І. В. Хом'юк, В. В. Хом'юк // Навч. посіб. – Вінниця : ВДТУ, 2001. – 117 с.

307. Петрук В. А. Інтерактивні технології навчання вищої математики студентів технічних ВНЗ / В. А. Петрук, І. В. Хом'юк, В. В. Хом'юк // Навчально-методичний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2012. – 188 с.

308. Петрук В. А. Ймовірно-статистичні моделі та статистична оцінка рішень / В. А. Петрук, Г. Г. Кашканова // Навч. посіб. – Вінниця: ВДТУ, 2000. – 147 с.

309. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін : монографія / В. А. Петрук. – Вінниця: Універсум-Вінниця, 2006. – 292 с.

310. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін : дис. доктора пед. наук : 13.00.04 / В. А. Петрук. – К., 2008. – 440 с., С. 107.

311. Петрук В. А. Формування умінь самостійної роботи у майбутніх інженерів засобами ігрових форм : монографія / Віра Петрук, Ірина Хом'юк // Монографія. Вінниця : УНІВЕРСУМ – Вінниця, 2004. – 185 с.

312. Пехота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технології / О. М. Пехота // Наукові праці: збірник. – Миколаїв : Вид-во МФ НаУ-КМА, 2000. – Т. 7: Педагогіка. – 112 с.
313. Пехота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технології // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи / За ред. І. А. Зязюна. К., 2000. – С. 281.
314. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении / П. И. Пидкасистый. – М. : Педагогика, 1980. – 238 с.
315. Пидкасистый П. И. Сущность самостоятельной работы и психолого-дидактические основы её классификации / П. И. Пидкасистый // Проблемы активизации самостоятельной работы студентов. Межвузов. сб. н.тр., – Пермь : Пермский ун-т, 1979. – 400с., С. 23–32.
316. Півень Н. Міждисциплінарні зв'язки ділової української мови з фундаментальними дисциплінами у підготовці бакалаврів технічного профілю / Н. Півень // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 4. – С. 122–127.
317. Платонов К. К. О системе психологии / К. К. Платонов. – М. : Мысль, 1972. – 267 с.
318. Платонов К. К. Проблемы способностей / К. К. Платонов. – М. : Наука, 1972. – 312 с.
319. Платонов К. К. Структура и развитие личности / Отв. ред. А. Д. Глоточкин. – М. : Наука, 1986. – 269 с.
320. Побірченко Н. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій / Н. Побірченко, Г. Коберник // Початкова школа. – 2004. – № 10. – С. 8–10.
321. Погорілко І. С. Про деякі зв'язки навчального матеріалу під час вивчення математики і механіки / І. С. Погорілко // Фізика та астрономія в школі. – 1997. – № 4. – С. 38–40.
322. Подласый И. П. Педагогика: Новый курс: В 2кн. / И. П. Подласый. – М., 1999. – Кн. 1. – С. 470.
323. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : А.С.К. – 2004. – 130 с.

324. Пометун О. І. Інтерактивне навчання як сукупність технологій / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко // Сільська школа України. – 2004. – № 16–17. – С. 24–32.

325. Попков В. А. Теория и практика высшего профессионального образования: учеб. пособие для системы дополнительного педагогического образования / В. А. Попков, А. В. Коржув. – М. : Академический Проект, 2004. – 432 с.

326. Пріоритетні напрями діяльності професійно-технічної освіти на 2009 рік: Виступ Міністра освіти та науки України на Всеукраїнському семінарі-наradі, К., 17–18 лютого 2009 р.

327. Проблеми підручника для вищої школи: Зб. наук. пр. – Вінниця, 2001. – 340 с.

328. Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. пр. – К. : Педагогічна Думка, 2003. – 280 с.

329. Просецкий П. А. Психологические особенности адаптации студентов к условиям обучения в вузе / П. А. Просецкий // Комплексная проблема профориентации, адаптации и повышение квалификации кадров. – Мн., 1976. – С. 124–136.

330. Професійна діагностика / Упорядник Т. Гончаренко. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2004. – 120 с.

331. Професійні компетенції та компетентності вчителя // Регіональний наук.-прак. семінар, Тернопіль, 28–29 листоп. 2006 р. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – 188 с.

332. Профтехосвіта України: ХХ століття: Енциклопедичне видання / За ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вид-во «АртЕк», 2004. – С. 3.

333. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: Спільність і розбіжності : монографія / Л. П. Пуховська. – К. : Вища шк., 1997.– 180 с.

334. П'ятакова Г. П. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі / Г. П. П'ятакова, Н. М. Заячківська. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 55 с.

335. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен; [пер. с англ. В. И. Белопольского] – М. : «Когито-Центр», 2002. – 396 с.

336. Реан А. А. О ценностно-мотивационной сфере студентов – универсантов / А. А. Реан, Т. В. Андреева, Н. Н. Киреева и др. // Ананьевские чтения – 99: Тезисы научно-практической конференции. – СПб., 1999. – С. 42.
337. Рывкина Р. В. Теневизация российского общества: причины и последствия / Р. В. Рывкина // Социс. – 2000. – № 12. – С. 5–12.
338. Рибалка В. В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників : монографія / В. В. Рибалка ; за ред. Г. О. Балла. – К. : Деміур, 1998. – 160 с.
339. Романова С. М. Гуманітаризація професійної освіти у вищих навчальних закладах технічного профілю США. автореф: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / С. М. Романова. – К., 1996. – 24 с.
340. Романовський О. Професійна підготовка майбутнього фахівця у контексті фундаменталізації сучасної освіти / О. Романовський // Професійна освіта: ціннісні орієнтири сучасності: Зб. наук. праць. – К.; Харків : НТУ «ХПІ», 2009. – 472 с.
341. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М., 1946. – 704 с., С. 500, 590.
342. Рудницька О. П. Основи педагогічних досліджень / О. П. Рудницька. – К. : Експрес, 1998 – 143 с.
343. Рыбакова Т. Психологический потенциал интерактивных методов : методы образцов / Т. Рыбакова // Высшее образование в России. – 2004. – № 12. – С. 41–44.
344. Рыбникова Л. И. Организация практического обучения в колледже как один из путей формирования социально-профессиональной мобильности специалиста [Электронный ресурс] / Л. И. Рыбникова. – Режим доступа: // <http://www.igpk.ru>.
345. Савченко О. Я. Ознаки особистісно-орієнтованої підготовки майбутнього вчителя / О. Я. Савченко // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики. К., 1997. – С. 58.
346. Сайфутдинова Е. В. К вопросу о профессиональной мобильности молодежи в условиях становления рыночных отношений / Е. В. Сайфутдинова // Современное состояние и перспективы развития гуманитарных наук : сб. статей. Ч. II. – Одесса, 1997. – С. 38–42.

347. Серета В. Ю. Роль модульного навчання в організації СРС першокурсників з вищої математики / В. Ю. Серета // Проблеми вищої школи: наук.-метод. зб. – К., 1994. – Вип. № 81. – С. 29–32.
348. Сидоренко В. Наукові основи професійного самовизначення школярів / В. Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 1999. – № 1. – С. 33–39.
349. Сидоренко В. К. У світі сучасних професій / В. К. Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – № 1. – 1997. – С. 41–44.
350. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии / Е. В. Сидоренко. – СПб. : Речь, 2001. – 350 с.
351. Симончук О. Робітничий клас в Україні : хроніка втрат / О. Симончук. Соціологія: теорія, методи, маркетинг : наук.-теорет. часоп./ Ін-т соціології НАН України. – К. : ред. журн. «Соціол.: теорія, методи, маркетинг», 2005. – № 4. – С. 5–25.
352. Сиомичев А. В. Психологические особенности адаптации студентов в сфере познания и общения в вузе: автореф. канд. дис. / А. В. Сиомичев.– Л., 1985. – 22 с.
353. Сисоєва С. О. Теоретичні та методичні основи підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: дис. д-ра. пед. наук: 13.00.04/ С. О. Сисоєва. – К., 1997. – 428 с.
354. Сікорський П. Аналіз традиційних технологій навчання / П. Сікорський // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – № 2. – С. 66–74.
355. Скаткин М. Н. Методология и методика педагогических исследований / М. Н. Скаткин. – М. : Педагогика, 1986. – 150 с.
356. Скафа Е. И. Эвристическое обучение математике: теория, методика, технология : монография / Е. И. Скафа. – Донецк : Изд-во ДонНУ, 2004. – 439 с.
357. Скрипченко О. В. Довідник з педагогіки і психології / О. В. Скрипченко, Т. М. Лисянська, Л. О. Скрипченко. – К., 2000. – 216 с.
358. Сладкевич В. П. Мотивационный менеджмент: курс лекций / В. П. Сладкевич – К. : МАУП, 2001. – 168 с.
359. Слепкань З. І. Методика навчання математики : підручник / З. І. Слепкань. – К. : Вища школа, 2006. – 582 с.

360. Словарь русского языка: в 4-х т. /АН СССР; Ин-т русского языка; под. ред. А. П. Евгеньевой.-2-е изд. Испр. и доп.-М. : Русский язык, 1981. – 1984. Т. 2. К-О. 1982. – 736 с.

361. Словник-довідник з професійної педагогіки / [за ред. А. В. Семенової]. – Одеса : Пальміра, 2006. – 364 с.

362. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности / С. Д. Смирнов. – М. : Академия, 2001. – 304 с.

363. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М., 1997. – 222 с.

364. Сорокин П. А. Социальная мобильность, ее формы и флуктуации / А. И. Кравченко Социология : Хрестоматия для вузов. М. : Академический проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2002. – С. 449–479.

365. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / П. А. Сорокин. – М., 1992. – 544 с.

366. Старша школа зарубіжжя: організація та зміст освіти: монографія / [Г. С. Єгоров, М. Ю. Красовицький, О. І. Локшина та ін.]; за ред. О. І. Локшиної. – К. : СПД Богданова А. М., 2006. – 232 с.

367. Степко М. Ф. Болонський процес і навчання впродовж життя: монографія / М. Ф. Степко, Б. В. Клименко, Л. Л. Товажнянський. – Харків : НТУ «ХП», 2004. – 112 с.

368. Субетто А. И. Квалитология образования / А. И. Субетто. – СПб. – М., 2000. – 200 с.

369. Суханов И. В. Коллектив студенческой группы / И. В. Суханов // Социальные исследования учебно-воспитательной работы в высшей школе. – Горький, 1969. – С. 61–69.

370. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: В 5-ти т. – К., 1977. – Т. 5. – С. 162–176.

371. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко: за ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2006. – 192 с.

372. Сушенцева Л. Проблема професійної мобільності у контексті міждисциплінарного підходу / Л. Сушенцева // Теорія і методика професійної освіти. – № 1. – 2011. – С. 3–11.

373. Талызина Н. Ф. Управление процессом усвоения знаний / Н. Ф. Талызина. – М. : Просвещение, 1975. – 343 с.

374. Тархан Л. З. Теоретические и методические основы формирования дидактической компетентности будущих инженеров-педагогов: дис.док.пед.наук: 13.00.04 / Тархан Ленуза Запаевна. – К., 2008. – 436 с.

375. Теплов Б. М. Способности и одаренность // Хрестоматия по психологии / Под ред. А. В. Петровского. – М. : Просвещение, 1987. – С. 281–285.

376. Теоретические основы процесса обучения в советской школе / Под ред. В. В. Краевского, И. Я. Лернера. – М., 1989. – 234 с.

377. Триус Ю. В. Комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математики дисциплін: монографія / Ю. В. Триус. – Черкаси : Брама-Україна, 2005. – 400 с.

378. Удовенко О. М. Інтерактивні методи навчання / О. М. Удовенко // Сільська школа України. – 2004. – № 32. – С.18–31.

379. Украинская советская энциклопедия / Гл. ред. М. П. Бажан. – К. : Главная редакция украинской советской энциклопедии, 1981. – Т. 6. – 552 с.

380. Украинский советский энциклопедический словарь / Под ред. Анатолия Викторовича Кудрицкого. – К. : Главная редакция Украинской Советской Энциклопедии им. М. П. Бажана, 1988. – Т. 2. – 768 с.

381. Унт И. Э. Индивидуализация и дифференциация обучения / И. Э. Унт. – М. : Педагогика, 1990. – 188 с.

382. Усова А. В. Самостоятельная работа учащихся по физике в средней школе / А. В. Усова, З. А. Вологодская. – М. : Просвещение, 1981. – 158 с.

383. Усова А. В. Формирование у учащихся учебных учений / А. В. Усова, А. А. Бобров. – М. : Знание, 1987. – 80 с.

384. Ушинський К. Д. Избранные педагогические сочинения / К. Д. Ушинський. – Т. 2. – М. : Педагогика. – 1974. – 438 с.

385. Федоришин Б. Система професійної орієнтації як фактор формування особистості: історично-психологічний аспект / Б. Федоришин // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики на-

вчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб. наук. пр. / Редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. – К.; Вінниця: «ДОВ Вінниця». – 2006. – Вип. 9 – С. 215–219.

386. Федоров В. А. Педагогические технологии управления качеством профессионального образования : учеб. пособие / В. А. Федоров, Е. Д. Колегова. – М. : Изд. центр «Академия», 2008. – 208 с.

387. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К. : «Академвидав», 2006. – 352 с.

388. Фурдіяк Н. Ю. Самостійна робота першокурсників та її особливості / Н. Ю. Фурдіяк // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – Вінниця, 1995. – № 3. – С. 46–49.

389. Хачатурян А. П. Использование активных методов обучения в формировании управленческих навыков у студентов / А. П. Хачатурян // Проблемы управления культурным строительством. – Л., 1980. – С. 63–67.

390. Хом'юк І. В. Аспекти розвитку особистості абітурієнта, пов'язані зі вступом до ВНЗ / Ірина Хом'юк // Наук. записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. – 2008. Вип. № 24. – С. 166–171.

391. Хом'юк І. В. Визначення поняття «мобільність» у термінології формування професійної мобільності майбутніх інженерів / Ірина Хом'юк, Злата Бондаренко, Яна Хом'юк // Наук. записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. – 2011. Вип. № 33. – С. 359–364.

392. Хом'юк І. В. Використання дидактичних ігор у процесі математичної підготовки студентів-інженерів / Ірина Хом'юк // Наук. записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. – 2004. – Вип. № 9. – С. 136–139.

393. Хом'юк І. В. Використання нетрадиційних форм навчання під час проведення занять з курсу вищої математики / Ірина Хом'юк // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка. – 2010. Вип. №4 (6). – С. 374–384.

394. Хом'юк І. В. Вплив задач прикладного змісту на професійну підготовку інженера-механіка / Ірина Хом'юк, Віктор Хом'юк // Збір-

ник доповідей XI Міжнар. наук. конф. ім. акад. М Кравчука. 11 –14 травня 2006р. – К., 2006 . – С. 946.

395. Хом'юк І. В. Вплив ігрових занять на самостійну пізнавальну діяльність студентів / Ірина Хом'юк // Гуманізм та освіта : зб. матеріал. Між нар. науково-практичної конференції, Вінниця, 21-23 вересня 2004 р. В 2-х томах. Том 2. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2004. – С.81–86.

396. Хом'юк І. В. Показники структурних компонентів професійної мобільності майбутніх інженерів / Ірина Хом'юк // Збірник доповідей XXIII Международной научно-практической конференция «Наука страны, как гарант стабильного развития» – Горловка, 2012. – С. 110–112.

397. Хом'юк І. В. До питання формування професійної мобільності майбутніх інженерів / Ірина Хом'юк, Майя Ковальчук, Яна Хом'юк // Наук. записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. – 2011. Вип. №. 35 – С. 297–301.

398. Хом'юк І. В. Дослідження операцій. Збірник тестових завдань з теоретичною підтримкою : навч. посіб. / І. В. Хом'юк, В. В. Хом'юк. – Вінниця: ВНТУ, 2012. – 95 с.

399. Хом'юк І. В. Деякі аспекти роботи викладача в процесі інтерактивного навчання як засобу формування професійної мобільності майбутніх інженерів / Ірина Хом'юк // Збірник доповідей II всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасна наука: теорія і практика» – Дніпропетровськ, 2012. – С. 62–66.

400. Хом'юк І. В. Ігровий колоквиум в контексті педагогічної спадщини М.В.Остроградського / Ірина Хом'юк // Вісник ВПІ. – Вінниця, 2001. – Вип.4. – С. 104–106.

401. Хом'юк І. В. Ігрові форми навчання в процесі формування професійної мобільності майбутніх інженерів / Ірина Хом'юк // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського. – Одеса, 2007. – № 5–6. – С. 164–171.

402. Хом'юк І. В. Ігрові форми навчання вищої математики як засіб виховання спеціаліста з вищою технічною освітою / Ірина Хом'юк, Віра Петрук // III Міжнародна науково-практична конференція «Динаміка наукових досліджень», Дніпропетровськ, 21-30 червня, 2004. – С. 14–16.

403. Хом'юк І. В. Ймовірно-статистичний аналіз рівня сформованості вмінь самостійної роботи студентів першого курсу ВЗО на заняттях з вищої математики / Ірина Хом'юк // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2003. – № 5–6. – С. 78–85.

404. Хом'юк І. В. Компетентнісний підхід як методологічна основа формування професійної мобільності майбутніх інженерів / Ірина Хом'юк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми – Збірник наукових праць. – Вип. № 18. – К. –Вінниця. – 2012. – С. 359–364.

405. Хом'юк І. В. Математичне програмування : навч. посіб. Частина I / І. В. Хом'юк, В. Л. Карпенко, В. В. Хом'юк. – Вінниця : ВНТУ, 2004. – Ч I. – 77 с.

406. Хом'юк І. В. Математичне програмування : навч. посіб. Частина II / І. В. Хом'юк, В. Л. Карпенко, В. В. Хом'юк. – Вінниця : ВНТУ, 2005. – Ч II. – 123 с.

407. Хом'юк І. В. Обґрунтування вибору основних структурних компонентів професійної мобільності майбутніх фахівців технічних спеціальностей / Ірина Хом'юк // Вісник Кримського інженерно-педагогічного університету. – 2012. – С. 359–364.

408. Хом'юк І. В. Педагогічні умови застосування дидактичних ігор у технічних ВНЗ / Ірина Хом'юк // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2004. – № 8–9. – С. 97–102.

409. Хом'юк І. В. Про розвиток творчих здібностей студентів на ігрових заняттях з вищої математики / Ірина Хом'юк, Віктор Хом'юк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми . – Збірник наукових праць. – Вип. № 10 – К. –Вінниця. – 2006. – С. 469–475.

410. Хом'юк І. В. Про формування професійної спрямованості студентів технічних ВНЗ у процесі вивчення теорії ймовірностей / Ірина Хом'юк // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2004. – №3. – С.85–90.

411. Хом'юк І. В. Професійна мотивація як засіб забезпечення професійної мобільності / Ірина Хом'юк, Майя Ковальчук // Педаго-

гічні науки: теорія, історія, інноваційні технології Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка. – 2011. – Вип. №. 4–5 (14–15) – С. 305–313.

412. Хом'юк І. В. Професійна орієнтація як засіб забезпечення професійної мобільності / Ірина Хом'юк // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка. – 2010. – Вип. № 8(10). – С. 318–326.

413. Хом'юк І. В. Самостійна робота в процесі формування професійної мобільності майбутніх інженерів / Ірина Хом'юк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми – Збірник наукових праць. – Вип. №14 – К. –Вінниця. – 2007. – С. 445–450.

414. Хом'юк І. В. Деякі аспекти вивчення теми «Вектори на площині» / Ірина Хом'юк, Віктор Хом'юк // Збірник доповідей XII Міжнар. наук. конф. ім. акад. М Кравчука. 15 –17 травня 2008р. – К., 2006 . – С. 361.

415. Хом'юк І. В. Теорія ймовірностей та математична статистика : навч. посіб. / І. В. Хом'юк, В. В. Хом'юк, В. О. Краєвський. – Вінниця : ВНТУ, 2009. – 188 с.

416. Хом'юк І. В. Тестова форма контролю знань як засіб активізації навчальної роботи студентів / Ірина Хом'юк // Наук. записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. – 2005. – Вип. № 12. – С. 165–167.

417. Хом'юк І. В. Уміння самостійної роботи, їх структура та рівні сформованості / Ірина Хом'юк // Наук. записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. –2006. – Вип. № 18. – С. 73–76.

418. Хом'юк І. В. Формування інтелектуальних умінь майбутніх інженерів засобами ігрових занять з вищої математики / Ірина Хом'юк // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2006. – № 1–2. – С. 108–115.

419. Хом'юк І. В. Формування моделі сучасного фахівця (інженера) засобами методів активного навчання / Ірина Хом'юк // Наук. записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. – 2009. – Вип. № 29. – С. 190–194.

420. Хом'юк І. В. Формування творчої особистості інженера в процесі навчально-ігрової діяльності / Ірина Хом'юк // Наук. записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. – 2010. – Вип. № 32. – С. 417– 423.

421. Хом'юк І. В. Шляхи формування професійної спрямованості студента ВТНЗ / Ірина Хом'юк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми – Збірник наукових праць. – Вип. № 18 – К. – Вінниця. – 2008. – С. 359–364.

422. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии. Работы советских психологов периода 1946 – 1980гг. / Под ред. И. И. Ильсова, В. Я. Ляудис. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 304 с., С. 35.

423. Хуторский А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированой парадигмы образования / А. В. Хуторский // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.

424. Черепанова С. О. Філософія освіти: буття людини в універсамі культури / Черепанова С. О. // Діалог культур: Україна в світовому контексті. Філософія освіти: Зб. наук. праць. – Львів. – 1999. – Вип. 4. – С. 29.

425. Чернилевський Д. В. Дидактические технологии в высшей школе / Д. В. Чернилевський. – М., 2002. – 437 с.

426. Чошанов М. А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения / М. А. Чошанов. – Методическое пособие. – М. : Народное образование, 1996. – 160 с.

427. Чураков О. В. Ключевые компетенции как результат общего образования. Метод проектов в образовательном процессе: Дидактические материалы для обучения педагогов / О. В. Чураков, И. С. Шишман. – Самара : Изд-во «Про-фи», 2002. – 42 с.

428. Шавир П. А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности / П. А. Шавир. – М. : Народное образование, 1981. – 95 с.

429. Шамова Т. И. Активизация учения школьников / Т. И. Шамова. – М. : Педагогика, 1982. – 209 с.

430. Шаталов В. Ф. Педагогическая проза / В. Ф. Шаталов. – М., 1980. – С. 64–65.

431. Шевченко Л. П. Управление качеством образования в профессиональном лицее № 22. [Электронный вариант] – Режим доступа: <http://www.biysk.nsu.ru./lisey22/WIN/EXPERT/shevc.htm>.
432. Шеремета П. Дещо про методи навчання / П. Шеремета // Рідна школа. – 2004. – № 6. – С. 25–27.
433. Шишов С. Е. Понятие компетенции в контексте качества образования / С. Е. Шишов // Стандарты и мониторинг в образовании: Сб. науч. тр. – М., 1999. – № 2. – С. 30–34.
434. Шпекторенко І. В. Поняття та структура феномену професійної мобільності державного службовця / І. В. Шпекторенко // Університетські наукові записки, 2007, №4 (24). – С. 467–472.
435. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри / П. М. Щербань. – К. : Вища школа, 1993. – 119 с.
436. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах : навчальний посібник / Петро Щербань. – К. : «Вища школа», 2004. – С. 29–36.
437. Щербатюк Л. Б. Формування професіоналізму майбутніх інженерів-механіків у процесі фахової підготовки: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Щербатюк Лариса Борисівна. – Одеса, 2007. – 240 с.
438. Энциклопедический словарь. – М., 2001, С. 467.
439. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис: Пер. с англ. / Общ. ред. и предисл. А. В. Толстых. – М. : Прогресс, 1996. – 344 с.
440. Ягупов В. В. Педагогіка: Навч. посібник / В. В. Ягупов – К. : Либідь, 2003. – 560 с., С. 282–283, 229, 371–375, 218–219.
441. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе / И. С. Якиманская. – М., 1996.
442. Якобсон В. Д. К вопросу классификации учебных деловых игр / В. Д. Якобсон. – 7-я школа-семинар: тез. докладов. – Вильнюс : ИПКСНХЛССР, 1985. – С. 65–66.
443. Якубовська Л. П. Використання навчально-рольових ігор професійної спрямованості у процесі навчання іноземної мови майбутніх офіцерів-прикордонників: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. П. Якубовська. – Хмельницький, 2002. – 18 с.
444. Якунин В. А. Педагогическая психология / В. А. Якунин. – С-Пб., 1998 г. – 135 с.

445. Янцур М. С. Основи професіографії: Практикум / М. С. Янцур. – К. : МЛУ ДЦЗ, МОУ РДГП, 1996. – 223 с.
446. Яремчук Н. Впровадження форм та методів інтерактивного навчання в навчально-виховний процес / Н. Яремчук // Завуч. – 2004. – № 30. – С. 6–8.
447. Ярошенко В. В. Школа и профессиональное самоопределение учащихся / В. В. Ярошенко. – К. : Рад. школа, 1983. – 112 с.
448. Ярошенко О. Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика / Ольга Григорівна Ярошенко. – К. : Партнер, 1997. – 193 с.
449. Abt Klark C. Serious Games / Klark C.Abt. – N.Y. : Viking Press, 1970. – P. 13–14.
450. Atkinson J. W. An Introduction to Motivation / J. W. Atkinson. – N.-Y., 1964. – P. 45–51.
451. Berger Peter L. Sociology: A Biographical Approach / Peter L. Berger, B. Berger – 2nd, exp. ed. – N.-Y. : Basic Books, Inc., 1975. – 406 p.
452. Blau P. Exchange and Power in Social Life / P. Blau. – N.-Y., 1964.
453. Blau P. M. The American Occupational Structure / P. M. Blau, O. D. Duncan. – N. Y. : Wiley, 1967.
454. Bologna Coordination Group on Mobility Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.Bologna2009benelux.org/BolognaSeminars.htm>.
455. Bootz I. Kompetenzentwicklung statt Weiterbildung? Mehr als nur neue Begriffe / I. Bootz, Th. Hartmann, // DIE Zeitschrift für Erwachsenenbildung. – 1997. – Nr. – 4. S. 22–26.
456. Cuphert F. R. Independent Study: the Dilemma / F.R. Cuphert // Theory into Practice, 1966. V. V. n. 5.
457. Duncan O. D. Measuring the Status of Occupations / O. D. Duncan, P. M. Blau // Social Stratification in Sociological Perspective / Ed. by D. B. Grusky. – Westview Press, 1994. – P. 204–208.
458. European Reference Framework : key competences for lifelong learning. – Luxembourg : EUR OP, 2007. – 12 p.

459. Featherman D. L. Opportunity and Change / D. L. Featherman, R. M. Hauser. – N.-Y., 1978.
460. Forging new partnerships with Cases, Simulations, Games and other Interactive Methods. – Boston : WACRA, 2005. – 750 p.
461. Ganzboom H. B. Comparative Inter-generational Stratification Research: Three Generations and Beyond / H. B. Ganzboom, D. J. Treiman, W. C. Ultee // Annual Reviews of Sociology. – 1991. – № 17.
462. Glass D. V. Ed. Social Mobility in Britain / D. V. Glass. – London : Routledge, 1954. – 28 p.
463. Goldthorpe J. Social mobility and class structure in modern Britain / J. Goldthorpe, C. Llewellyn, C. Payne. – New York : Oxford university press, 1987.
464. Hauser R. M. The Process of Stratification. Trends and Analysis / R. M. Hauser, D. L. Featherman. – N.-Y., 1977.
465. Hutmacher W. Key Competencies for Europe / W. Hutmacher // Report of the Symposium. Berne. Switzerland, 27–30 March, 1996.
466. Innovation through Cooperation. – Boston : WACRA, 1997. – 735 p.
467. Knowles M. S. The Modern Practice of Adult Education / M. S. Knowles. – Chicago, 1980. – 280 p.
468. Lipset S. M. Social Mobility in Industrial Society / S. M. Lipset, R. Bendix. – Berkeley, University of California Press, 1959.
469. Lipset S. M. Social Structure, Mobility and Development / S. M. Lipset, N. Smelser. – Chicago, Aldine Publishers, 1966.
470. Lipset S. M. Ideological Equalitarianism and Social Mobility in the United States / S. M. Lipset, R. Bendix. – Transactions of the Second World Congress of Sociology, volume 11, London, International Sociological Association, 1954. – P. 34–54.
471. Mendenhall M. E. Readings and Cases in International Human Resource Management / M. E. Mendenhall, G. Oddou, , & G.K. Stahl. – (4th edition). London : Routledge. 2007. – 203 p.
472. Meyer J. Comparative Education: The Social Construction of the Modern World System / J. Meyer, F. Ramirez // Annual Review of Sociology. – 1980. – Vol. 6. – P. 193–244.

473. Shaw S. Development of Core Skills training in the Partner Countries / S. Shaw. – ETF, 1998. – 64 p.
474. Seginer R. Game Ability and Academic Ability / R. Seginer // Simulation and Games. – 1980. – Vol. 11 – № 4. – P. 403–421.
475. Smith D. Discovering facts and values in the historical sociology of Barrington Moore / D. Smith // Vision and method in historical sociology / Ed. By T. Skocpol. Cambridge : Cambridge University Press, 1984. – P. 313–355.
476. Sociology of Education // [ed. D. Levinson, H. Cookson, A. Sadovnik]. – N.-Y. : Routledge-Falmer, 2002.
477. Standards for Technological Literacy: Content for the Study of Technology [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iteawww.org>.
478. Svalastoga K. Prestige, Class and Mobility / K. Svalastoga. – Copenhagen, 1959.
479. Teaching and Interactive Methods. – Boston : WACRA, 1994. – 570 p.
480. The First Decade of Working on the European Higher Education Area. Detailed Assessment Report [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/higher-education/doc1290_en.htm.
481. Townley B. Managing with Modernity Organization / B. Townley // The Interdisciplinary Journal of Organization Theory and Society, Vol. 9, No. 4, 2002. – P. 549–573.
482. Woodward J. Industrial Organization: Theory and Practice / J. Woodward. – London: Oxford University Press, 1965.
483. Zanden V. Sociology: The Core / V. Zanden, J. Wilfrid. – N.-Y. : McGraw-Hill, Inc, 1993. – 419 p.

Наукове видання

Хом'юк Ірина Володимирівна

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
БАЗОВОГО РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ**

Монографія

Редактор Н. Мазур

Оригінал-макет підготовлено І. Хом'юк

Підписано до друку 31.08.2012 р.
Формат 29,7×42¼. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум. др. арк. 21,94
Наклад 300 (1-й запуск 1-100 прим.) Зам № 2012-127

Вінницький національний технічний університет,
КІВЦ ВНТУ,
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел. (0432) 59-85-32.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.

Віддруковано у Вінницькому національному технічному університеті,
в комп'ютерному інформаційно-видавничому центрі,
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел. (0432) 59-81-59
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.